

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА, ФОЛЬКЛОРУ
ТА ЕТНОГРАФІЇ

 **Українські
народні
романси**

ВИДАВНИЦТВО
АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1961

У збірнику публікується понад 200 зразків українських народних пісень-романсів, створених у дожовтневий та радянський час. Матеріали, запозичені з друкованих джерел, значною мірою доповнено новими пісенними записами співробітників ІМФЕ АН УРСР та інших збирачів фольклору.

У вступній статті дається розгорнута характеристика жанру українського народного романсу.

Збірник розраховано на широке кола читачів, любителів музики й співів.

Упорядкування, передмова та примітки

Л. Яценка

Відповідальний редактор

М. М. Гордійчук

ВІД УПОРЯДНИКА

Дана збірка, будучи першим більш-менш повним нотним виданням українських народних пісень-романсів — жанру, ще мало вивченого українськими музикознавцями та фольклористами, — природно, не охоплює всього багатства пісенно-романсової творчості українського народу. Багато ще не записаних і не опублікованих романсів зберігається в побуті народу, чекаючи на своїх збирачів.

Дальші дослідження, безперечно, дадуть чимало нового, збагатять наші уявлення про цей цікавий жанр українського фольклору.

Весь пісенний матеріал збірника згруповано й розташовано по можливості за тематичним принципом: пісні-романси на історичну тематику, суспільно-побутові, родинно-побутові та пісні-романси на радянську тематику. Проте, оскільки в багатьох піснях-романсах помічається тісне поєднання й переплетення різноманітних мотивів, зокрема особистих та громадських, упорядник вирішив не виділяти окремих розділів, щоб запобігти утворенню штучних бар'єрів між окремими групами.

З численних варіантів пісень-романсів, поширених у побуті, упорядник намагався відібрати лише найбільш досконалі.

Деякі редакційні зміни, внесені концертно-виконавською практикою в окремі, вже опубліковані раніше

пісні, упорядник також вважав за доцільне закріпити в збірнику.

Сподіваючись, що ця збірка викличе зацікавлення всіх щирих прихильників української пісні, просимо читачів надсилати свої зауваження, побажання, нові записи народних пісень-романсів, а також відомості про їх авторів на таку адресу: м. Київ, вул. Кірова, 4, Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР.

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ РОМАНСИ

Серед багатьох жанрів і форм української народної творчості важливе місце займає пісня-романс — сольна, переважно лірична пісня (рідше, дуєт або тріо), що виконується здебільшого з інструментальним супроводом.

Пісня-романс — це, по суті, один з різновидів пісні — поняття більш широкого, яке охоплює різноманітні види хорової і сольної вокальної творчості¹.

Характерними рисами цього жанру є перевага особистих інтимних мотивів, психологічно-заглиблене, деталізоване відображення почуттів та настроїв, наспівна кантиленна мелодика.

В наш час пісні-романси широко розповсюджені і в селах і в містах серед усіх верств радянського суспільства: робітників, колгоспного селянства, трудової інтелігенції.

Будучи одним з основних видів камерної музики, романси виконуються частіше в домашніх умовах, на дозвіллі, на вечорах, де збираю-

¹ Термін «романс» — іспанського походження. Вже з XVI ст. він вживався для визначення сольної світської пісні з інструментальним, переважно гітарним, супроводом, а в XVIII—XIX ст. набув загальноєвропейського поширення.

ться любителі співу. Це відрізняє їх від багатьох гуртових пісень, які співаються скрізь: у приміщенні і на широкому просторі, під час роботи в полі і на масових народних гуляннях.

Поряд з тим, народні романси часто звучать і на концертній естраді. Вони займають помітне місце в репертуарі багатьох професіональних та самодіяльних співаків-солістів.

Порівняно з хоровою піснею, яка повсюди супроводжує людину в її повсякденному побуті, романс є в цілому більш «вибагливим», витонченим видом мистецтва як щодо змісту, так і щодо умов побутування. Та й сама його природа (спів у супроводі інструмента) вказує на те, що для його виконання потрібні відповідні умови.

Якщо у виконанні гуртових пісень при нагоді бере участь кожний, хто хоч трохи володіє голосом, то виконання романсів нерідко передбачає слухання хоча б і невеличкою аудиторією, набуваючи, таким чином, характеру концертності.

Від часу зародження народний романс тісно пов'язаний з професіональною музикою та писемною літературою. Індивідуальне творче начало відіграє тут набагато більшу роль, ніж в інших жанрах пісенного фольклору.

Багато прекрасних романсів створив народ на тексти відомих або й невідомих нам поетів. Побутуючи в усній народній традиції, вони нерідко поширюються в різних варіантах, часом істотно відмінних від своїх літературних першоджерел. Автори текстів багатьох романсів уже забуті, і лише окремі риси змісту та художньо-поетичного стилю вказують на їх лі-

тературне походження («Місяць на небі», «Чорнії брови, карії очі», «Ой покрились білим снігом полонини»).

Отже, усність, колективність та безіменність творення, хоч і відіграють велику роль у розвитку цього жанру, не є його обов'язковими ознаками. Найважливішою рисою, яка ви-значає пісню-романс як один із жанрів фольклору, є усність побутування — довговічне поширення в усній народній традиції. Саме це відрізняє її від романсів, створених професіональними композиторами; серед яких лише окремі зразки, що наближаються своїми художньо-стилістичними рисами до народних пісень, міцно увійшли в побут, збагативши скарбницю українського фольклору. Це, наприклад, такі всім відомі пісні, як «Дивлюсь я на небо» (музика Л. Александрової), «Нащо мені чорні брови» (музика Д. Бонковського), «Тихесенький вечір» (музика К. Стеценка), «Тихо над річкою» (музика П. Батюка) та ін.

Важливу роль у піснях-романсах відіграє інструментальний супровід. У романсах композиторів-професіоналів він є невід'ємним компонентом художньої форми. Розвиваючи мелодичний образ романсу, доповнюючи його зміст, супровід часом розкриває такі його відтінки, які не завжди вдається передати співом.

У народних піснях-романсах, як і взагалі в сольних піснях, супровід є обов'язковим в умовах концертного виконання. В домашньому ж побуті він використовується по можливості. Найчастіше романси виконуються у супроводі фортепіано, баяна, бандури або ж гітари.

Різкої межі між романсом та власне піснею,

звичайно, провести не можна. На першому етапі свого розвитку романси обмежувалися переважно строфічною формою, виділяючись з-поміж усіх пісень вказаними особливостями змісту, характером музично-поетичних образів та особливостями виконання.

Але з часом, приблизно з середини XIX ст., у професійній музиці як українського, так і інших народів романси починають все більше відособлюватися від інших пісенних жанрів. Чимдалі вони все більше виходять за межі строфічної форми, внаслідок чого створюються більш складні й розвинені за формою романси: двохчастинні, трьохчастинні та ін. Пісенна основа в романсах композиторів нерідко змінюється речитативно-декламаційною, що пов'язано почасти з прагненням передати в музиці конкретні інтонації поетичної мови. Безперечно збагачується й розширюється їх ідейно-тематичний зміст та музично-поетичні засоби виразності, що поєднано з бурхливим розвитком всіх інших жанрів професійної музики та художньої літератури.

Однак у народній творчості помітного відокремлення романсу від пісні не спостерігаємо. Народні романси, в тому числі і романси, які створені композиторами і стали народними, зберігають переважно строфічну форму та пісенний характер мелодики. Тому термін «пісня-романс» є найбільш точним і відповідним природі цього жанру². Народна пісня-романс

² Термін «пісня-романс» чи не вперше вжив М. Лисенко у своїй праці «Народні музичні інструменти на Україні». (К., 1955, стор. 8). Задля стислості викладу

є до певної міри попередником жанру романсу в професійній музиці, займаючи проміжне місце між професійним романсом та народною ліричною піснею.

Пісня-романс виникла на Україні приблизно в другій половині XVIII ст. Якраз у цей період вона набуває таких форм, які дозволяють говорити про неї як про самостійний жанр.

Розвиток романсу — тривалий і дуже складний процес. Саме романс був тим видом мистецтва, в якому найактивніше відбувалося взаємодіяння й схрещування, з одного боку, усної народнопісенної творчості, а з другого — писемної літератури та професійної музики, які привносили з собою різні художні течії та впливи. Власне й сам жанр романсу виник як результат цього взаємодіяння народного та професійного мистецтва.

Формування пісні-романсу тісно пов'язане з розвитком світських тенденцій в українській культурі XVII—XVIII ст., який проходив паралельними руслами в усіх її галузях: літературі, музиці, театрі і т. д.

Одним із цікавих явищ українського музичного мистецтва цього періоду є так звані канти — хорові побутові пісні. Основні їх стилістичні ознаки: куплетна форма, переважно трьохголосний виклад, чітка ритміка. Будучи відгалуженням поширеного в той час на Україні «партезного» культового співу, канти були разом з тим одним із перших жанрів світського писемного мистецтва.

ми вживаємо також і термін «романс», враховуючи при цьому його неточність по відношенню до народної пісні.

Тематика кантів була дуже різноманітною. Поряд з «покаянними» та моралізаторсько-повчальними кантами духовного змісту (частіше вони називалися «псалмами») широко побутували любовно-ліричні, прославні, застольні, жартівливі та сатиричні. Творцями та виконавцями кантів були переважно представники середніх верств суспільства: семінаристи, вчителі, дрібні урядовці, нижче духівництво, церковні півчі та ін. Поширювалися канти головним чином в рукописних збірниках та усним шляхом. Автори текстів та музики здебільшого не вказувалися, навіть якщо це були й відомі на той час поети та композитори.

Ряд кантів любовно-ліричного та жартівливого змісту, відомих нам із рукописних збірників XVIII ст., за своїм характером наближається до народнопісенної творчості («Ишов казак з України», «Два каплуна-хоробруна жито молотили», «Щиголь тугу маєт» та ін.³). Фактично це народні пісні, записані в типовому для того часу трьохголосному «кантовому» викладі.

Окремі з таких пісень, як наприклад, «Ах под вишнею, под черешнею», дійшли до нас і в багатоголосному, і в одноголосному варіантах. Хоровий «кантовий» варіант пісні вміщено у «Вертепі» П. Галагана, запис якого відноситься до XVIII ст.⁴, а одноголосний — у збірнику М. Львова — І. Прача (перше видання — 1790 р.).

³ Т. Ливанова, Русская музыкальная культура XVIII века, М., 1952, нотний додаток, стор. 38.
⁴ Малорусский вертеп, «Киевская Старина», 1882, т. IV.

Цю пісню можна вважати одним із найбільш раних зразків української пісні-романсу. Її музично-поетична форма має типові для цього жанру риси: квадратно-симетричну будову строфи, чітку ритміку, просту й визначену ладово-гармонічну структуру. Особливої уваги заслуговує те, що основою ладово-гармонічної будови тут виразно виступають елементи мажоро-мінорної системи. Для свого часу це було відносно новим явищем, яке мало безпосередній зв'язок з міським побутовим музикуванням та загальним розвитком світських раціоналістичних тенденцій у всій європейській культурі.

Пізніше, в XIX ст., канти занепали і поступово припинили своє існування, поступивши місцем іншим жанрам, в тому числі романсові. Хоча за своїм характером трьохголосний хоровий кант істотно відрізнявся від свого наступника — романсу, він відіграв дуже важливу роль у розвитку мажоро-мінорної функціональної системи та силабо-тонічного віршування, на

Ой бі-до, бі-да мні чва-
-ці не-бо-зі, що ви-ве-ла ді-ти пра-са-
-мій до-ро-зі. Є-ще в зо-ло-
-нонь кон ми-ті, где ж
не-ні ді-ти по-ді-ти.

Важливу роль у розвитку української пісні-романсу відіграла музично-поетична творчість видатного українського філософа й письменника Григорія Сковороди. Він є автором ряду популярних у свій час кантів а також і солоспівів, музику до яких він складав сам. Щоправда, мелодій своїх пісень Сковорода не записував, відомо лише, що він виконував їх у супроводі різних інструментів.

Отже, існуючі записи пісень Сковороди — це народні варіанти або ж переробки його власних мелодій. Такі популярні поезії Сковороди, як «Всякому городу нрав і права», «Стоїть явір над горою», є раними зразками українського романсу. Як справедливо зауважує М. Грінченко, в цих творах відчувається яскрава творча індивідуальність автора, вплив його гуманістичної філософії⁷. Використана І. Кот-

⁷ М. Грінченко, Вибране, К., 1959, стор. 225.

ляревським у «Наталці Полтавці» пісня «Всякому городу нрав і права» здобула широку популярність у музичній редакції М. Лисенка.

У порівнянні з кантом, який виконувався переважно хором, сольна «пісня-вірша» була гнучкішою за формою, придатнішою для вияву особистих почуттів. Своім походженням та побутуванням вона, як і кант, була тісно пов'язана з міським побутом. Саме в сфері домашнього побутового музикування найактивніше проходив процес розвитку гомофонно-гармонічного мислення, на основі якого формувался стиль сольної пісні-романсу. Не останню роль у цьому процесі відіграла й та обставина, що якраз у музичному побуті міста проходило активне взаємопроникнення культур різних народів.

Показовим прикладом щодо цього може служити відома пісня «Їхав козак за Дунай», автором якої є, як вважають, український козак Семен Климовський, що жив у першій половині XVIII ст. У наступному столітті ця пісня здобула величезну популярність у багатьох країнах Європи. З'явилися її переклади німецькою, французькою та іншими мовами.

Рухливо

І-хав но-зак за Ду-най,
сна-зав дів-чи-но, про-щай! Ти, но-ни-ну
во-ро-нонь-ний, не-си та гу-ляй!

Мелодія пісні має цілком світський і, як на той час, справді новаторський характер. В ній неначе передбачено шляхи розвитку сольної пісенної лірики на всю наступну епоху. Чітка, виразна ритміка, строга пропорціональність окремих фраз, секвенційний розвиток мелодики, ладотональна стійкість і визначеність, мажоромінорна основа з чергуванням основних функцій (T і D) і, нарешті, автентичні каданси з підвищеним ввідним тоном — всі ці риси одержали дальший розвиток і в жанрі народних пісень-романсів, і в професійній музиці.

Таким чином, побутовий світський кант та «пісня-вірша» є найближчими попередниками української пісні-романсу по лінії професійного мистецтва та художньої літератури.

Поряд з художньою літературою чималий вплив на розвиток цього жанру мав театр. Вже в старовинному українському ляльковому театрі «вертеп», перші рукописні записи якого відносяться до XVIII ст., зустрічаються у вигляді вставних номерів ліричні солоспіви, близькі своїм характером до пісень-романсів. Такою є, наприклад, пісня козака-запорожця «Та не буде лучче, та не буде краще»⁸.

В багатьох театральних п'єсах-водевілях кінця XVIII — початку XIX ст. сольні пісні-романси використовуються здебільшого як вставні номери. Та згодом вони стали вживатися і як засіб характеристики окремих персонажів.

Особливе місце в історії українського му-

⁸ Малорусский вертеп, «Киевская старина», 1882, т. IV, нотний додаток № 15.

зичного театру посідає славнозвісна «Наталка Полтавка» І. Котляревського, яка значною мірою побудована на піснях. Деякі з них, як наприклад, «Сонце низенько», «Віє вітер горою», «Ой під вишнею» та інші, автор запозичив з фольклору, а деякі — «Чого вода каламутна», «Віють вітри», «Ой я дівчина Полтавка» — створив сам за народними мотивами. Останні пісні також стали народними.

Всі вони відіграють в опері (музику її написав на основі народних мелодій М. Лисенко) певну драматургічну функцію, розкриваючи почуття та характери окремих дійових осіб. Цьому, безперечно, сприяло те, що й самий сюжет твору побудований на народно-пісенних мотивах. Недарма відомий український вчений Із. Срезневський назвав «Наталку Полтавку» першою збіркою пам'яток української народності, вірцем для всіх наступних.

Важливе місце пісня-романс посідає і в п'єсах інших авторів: Г. Квітки-Основ'яненка («Сватання на Гончарівці»), С. Писаревського («Купала на Івана»), В. Александрова («За Німан іду», «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці»), М. Кропивницького («Вій», «Зальоти соцького Мусія»)⁹.

Розвиток жанру народного романсу, збагачення його новим ідейно-тематичним змістом,

⁹ Цікаво нагадати, що видатні українські актори М. Садовський, М. Кропивницький, М. Заньковецька і П. Саксаганський були прекрасними знавцями та виконавцями народних романсів. Всебічно обдарований М. Кропивницький сам створив ряд пісень та романсів, що стали народними: «Соловейко», «Ревуть, стогнуть гори-хвилі», «Удовицю я любив» та ін.

новими образами весь час відбувався паралельно з розвитком літератури та професійної музики. Якщо XVIII століття є періодом становлення цього жанру, то XIX століття можна вважати періодом його розквіту. Саме в цей час з'являється велика кількість яскравих, художньо завершених пісень-романсів, які стали класичними.

Чималий вплив на розвиток пісні-романсу мала творчість українських поетів-романтиків В. Забіли, М. Петренка, О. Афанасьєва-Чужбинського, С. Писарєвського. Провідна тематика їх ліричних поезій — самотність, нещаслива доля, туга за минулим тощо. В них знайшли відображення невдоволеність навколишньою дійсністю та бажання втекти від неї в якийсь інший, кращий світ, створений їх власною фантазією.

Незважаючи на пасивно-споглядальний характер та певну ідейно-тематичну обмеженість, в їх творчості приваблює щирість почуттів, близькість до народнопісенної лірики. Саме яскраво виражена пісенність, музикальність і сприяла популяризації їх віршів.

Могутній вплив на українську народну пісню виявила творчість Тараса Шевченка. Овіяні духом ширшої народності, поезії Шевченка надзвичайно близькі до народних пісень і своїм змістом, і поетичною формою. Разом з тим, вони позначені неповторно яскравою творчою індивідуальністю великого художника.

Мелодії до багатьох із них створив сам народ, який ще за життя поета почав складати музику на тексти Великого Кобзаря. Народними піснями стали також і окремі твори відомих

нам композиторів на слова Шевченка. Це — «Нащо мені чорні брови» (мелодія Д. Бонковського), «Рече та стогне» (мелодія Д. Крижанівського) та ряд інших.

В народних піснях-романсах на слова Шевченка надзвичайно правдиво і глибоко відбито думки й переживання простих людей народу. Тут і характерний для творчості поета образ самотньої зраженої і скривдженої дівчини («Ой одна я, одна», «Нащо мені чорні брови»), і образ безталанного козака, який, не знайшовши щасливої долі, гине на чужині («Тече вода в синє море»), і образ чумака, що помирає, всіма забутий, у дорозі серед степу («Ой не п'ються пива-меди»), і образи рідної української природи («По діброві вітер віє», «Плавай, плавай, лебедонько»).

В окремих романсах розкривається громадська туга поета, його вболівання за долю рідного краю та свого народу («Думи мої», «Все йде, все минає», «Єсть на світі доля»).

Важливу роль у розвитку українського романсу відіграла також творчість видатних українських поетів — С. Руданського, Л. Глібова, Ю. Федьковича, С. Воробкевича і багатьох менш відомих або й зовсім невідомих поетів з народу, кожен з яких збагатив народнопісенну культуру новими художніми образами й настроями, властивими його творчій індивідуальності¹⁰.

¹⁰ Велику й дуже корисну роботу по виявленню й збиранню народних пісень літературного походження та встановленню їх авторства здійснив літературознавець і фольклорист Г. Нудьга. (Див. «Пісні та романси українських поетів», в двох томах, К., 1956 і

Особливо слід відзначити заслуги художньої літератури у збагаченні народнопісенної творчості суспільно-політичними мотивами, ідеями революційної боротьби проти націоналістичного та соціально-економічного гніту. Проте у сольних піснях-романсах суспільно-політичні мотиви відображаються в більш інтимному плані, головним чином, крізь призму особистих настроїв та почуттів людини. Яскравим прикладом може служити пісня «Зелений гай, пахуче поле» на слова П. Грабовського. В ній змальовано особисті переживання поета-революціонера, борця за свободу рідного народу, закутого в неволю царськими катами.

Цікавим зразком пісні-романсу суспільно-політичного змісту є також «За Сибіром сонце сходить» (слова Я. Комарницького). Активний бунтарський протест проти безправ'я й гноблення трудящих за феодально-кріпосницького ладу виражено тут у формі ліричної сповіді народного месника-героя.

Надзвичайно важливу роль у розвитку романсу (як народного, так і професіонального) відіграла народна лірична пісня. Традиції сольного виконання українських пісень дуже давні. Такі різновиди української народнопісенної лірики, як козацькі, чумацькі, бурлацькі, родинно-побутові пісні, внаслідок самих умов побутування дуже часто виконувались соло. Думи — типово сольний жанр, як правило, виконувались солістами-кобзарями в супроводі бандури (рідше — торбана або ліри). Поряд з думами

«Пісні та романи українських радянських поетів», К., 1960).

до репертуару кобзарів входили також і пісні різних жанрів, зокрема історичні¹¹.

Мелодика багатьох історичних пісень цілком підпорядкована нормам гомофонно-гармонічного мислення, а їх виконання переважає інструментальний супровід. Це, наприклад, такі відомі пісні, як «Ой Морозе, Морозенку», «Ой п'є Байда», «Ой не гаразд, запорожці» та інші.

Окремі з них, як наприклад, «Ой біда, біда чайці небозі», «За Німан іду», «Іхав козак за Дунай» та ін., своїм походженням пов'язані з писемною літературою, на що вказують деякі особливості музично-поетичного стилю. Їх можна було б назвати піснями-романсами на історичну тематику:

Тісну спорідненість з романсами виявляють також численні народні пісні про кохання, про жіночу долю. Пригадаймо хоча б такі відомі солоспіви, як «Зелена ліщинонько», «Не співайте, півні», «Ой у полі тихий вітер віє», «Ой ішов козак з Дону», «Ой не цвіти буйним цвітом, зелений катране» та ін. Визначити час виникнення цих пісень досить важко. Однак безсумнівно є те, що, будучи джерелом розвитку народного романсу, подібні пісні й самі зазнали впливу романсового стилю. Тому ряд народних ліричних пісень ми можемо умовно віднести до пісень-романсів, виходячи з їх змісту та характеру музично-поетичних образів.

Як уже відмічалось, основною сферою роз-

¹¹ Важливу роль думи та історичної пісні в становленні жанру українського романсу відзначав, зокрема, відомий український музикознавець і фольклорист М. Грінченко. (Див. «Вибране», К., 1956, стор. 189).

вितку романсу було домашнє побутове музикування, в якому поряд з хоровим співом активно розвивались традиції сольного виконання з інструментальним супроводом. Народні пісні, які в сільському побуті виконувались переважно хором без супроводу, потрапляючи в міський домашній побут, нерідко видозмінювались, пристосовувались до особливостей сольного або ансамблевого виконання з супроводом і набували, таким чином, деяких стильових ознак романсу.

Цей процес був цілком закономірним, і було б невірним вбачати в ньому псування народних пісень, хоча на перших порах інколи це траплялося. Нерідко й самі збирачі та гармонізатори дещо «підправляли» та видозмінювали народні мелодії, намагаючись узгодити їх із нормами шкільної науки, на засадах якої вони були виховані.

Показово, що перші друковані збірники російських та українських пісень (В. Трутовського, М. Львова — І. Прача та ін.) були розраховані саме на домашнє побутове музикування. Відбираючи для своїх збірників, насамперед популярні у міському побуті пісні, упорядники часто подавали їх у власній редакції з фортепіанним супроводом. Окремі з них — це типові зразки народних пісень-романсів («Ой кряче, кряче та чорненький ворон», «Ой коли я Прудивуса любила», «Ах под вишнею, под черешнею», «Ехав козак за Дунай» та ін.)¹².

¹² Див. В. Трутовский, Собрание русских про-
стых песен с нотами, М., 1953, стор. 109—111;
Львов — Прач, Собрание народных песен с их го-
лосами, М., 1955, стор. 295, 309.

Репертуарний характер мали й пізніші збірники українських пісень: Вацлава з Олеська (1833), М. Максимовича — О. Аляб'єва (1834), А. Коципінського (1861), А. Єдлічки (1861), В. Александрова (1887). Сольна пісня-романс посідає в них дуже важливе місце.

Міський побутовий романс, у сво. чергу, виявив і тепер виявляє помітний вплив на музичний побут села і на протяжну селянську пісню¹³. Цікаво відзначити, що ряд популярних народних пісень побутує в наш час у цілком відмінних музичних варіантах, які співіснують паралельно, представляючи зовсім різні музичні стилі. Одні з цих варіантів мають типово романсовий характер, інші ж витримані в стилі підголоскової поліфонії («Ой не світи, місяченьку», «Там, де Ятрань круто вється», «Стоїть явір над водою» та ін.).

Отже, в деяких випадках один і той же пісенний текст може трактуватися і як романс, і як гуртова пісня, залежно від характеру мелодики та її викладу, які відіграють у даному разі вирішальну роль. Це є ще одним підтвердженням того, що різні види та жанри народної музично-поетичної творчості не існують відокремлено. Їх постійні взаємовпливи та взаємопроникнення нерідко руйнують умовні межі,

¹³ Вживаючи досить умовне визначення «міський романс», ми маємо тут на увазі, насамперед те, що романс є найбільш характерним жанром для міського побуту. Селянська ж пісня і сільський побут відіграли в розвитку цього жанру загалом не менш важливу роль. Розмежувати сільську та міську пісню в наш час взагалі нелегко, — настільки переплелися вони між собою і щодо змісту і щодо музично-поетичного стилю.

встановлені між ними наукою, завдаючи чималого клопоту теоретикам-дослідникам.

* * *

Романс — це перш за все ліричний жанр музично-поетичного мистецтва, в якому глибоко і всебічно розкривається внутрішній світ людини, її інтимні почуття, думки та настрої. Це, однак, не виключає наявності в багатьох романсах епічних елементів, тим більше, що в українській народнопісенній творчості епос та лірика особливо тісно переплітаються¹⁴.

Діапазон охоплення різноманітних сторін життя в романсах досить широкий. Поряд з відображенням суто інтимних переживань та почуттів людини, які посідають у романсах чільне місце, в них відбилися також соціально-побутові та суспільно-політичні мотиви, історико-героїчна тематика і т. п.

Чи не найбільше українських народних романсів присвячено темі кохання. Почуття глибоко індивідуальне й інтимне, кохання розкривається в народній пісні-романсі з усією повнотою й багатогранністю. Тут і щасливе взаємне кохання, і нещасливе, сповнене мук і страждань, тут і туга за коханим в розлуці, хвилю-

¹⁴ Слід зауважити, що у визначенні самого жанру романсу серед музикознавців та літературознавців помічається деяка розбіжність поглядів. Якщо музикознавці вважають романс переважно ліричним жанром, то деякі літературознавці, навпаки, відносять його до епосу. Приналежність літературного романсу до епосу обстоює, зокрема, С. Шаховський у статті «Малі форми віршованого епосу» («Літературна газета» від 22 вересня 1959 р.).

ючі зустрічі, тривожні прощання, ревності, зрада і т. п. Бурхливі прояви радості змінюються романтичною замріяністю, пекуча туга — філософсько-споглядаальною лірикою.

В народних піснях про кохання з величезною художньою силою оспівується й возвеличується життя, фізична й духовна краса людини. Все, що пов'язане з коханням чи коханою, опоетизовується, набуваючи особливого змісту, краси й принадності:

Чорнії брови, карії очі —
Темні, як нічка, ясні, як день!
Ой очі, очі, очі дівочі,
Де ж ви навчилися зводити людей?

Ці слова звучать справжнім гімном дівочій красі. Мелодія пісні на диво органічно поєднана з текстом, створюючи вкупі з ним радісно-піднесений, узагальнений музично-поетичний образ. Її широкий діапазон, стрімкі зльоти у верхній регістр прекрасно відтворюють збудженість і піднесеність настрою, гаряче прагнення до життя, до щастя.

Ось іще приклад:

В чарях кохання мое дівування,
Хочу я вільно, як пташка прожити!
Вільне кохання, вільне обрання,—
Серденьку воля, як хоче любити!

Могутнім життєстверджуючим пафосом проїнятий кожний рядок цієї чудової пісні. Палке серце дівчини прагне великого самовідданого кохання. Гаряче й пристрасно проголошує вона свободу почуття і кидає рішучий виклик зашкарублому міщанству з його забобонами й передсудами:

Нащо питати, якого кохати? —
Серденько зразу вгадало само,
Нащо шукати, котрий багатий? —
Там, де багатство, там певне ярмо.

Прекрасний образ української дівчини! Неначе уявляєш її перед собою: гордо відкрито назустріч всьому прекрасному і готову безжально висміяти всяку потворність, яка на-смілиться зачепити її на життєвому шляху.

Зовсім інший образ постає перед нами в пісні «Ой ти, місяцю-зоре».

Ой ти, місяцю-зоре,
Та світи на все поле,—
Там десь моя миленькая
Та й пшениченьку поле.

Характер пісні спокійний, задумливий, лірично-споглядальний. Тут перед нами зосереджені роздуми людини (можливо, вже й немолодої), яка тонко відчуває красу природи й поезію праці, хоч і виявляє певну стриманість у почуттях. Її любов не має зовнішніх бурхливих проявів, але вона глибока й поетична. Особливо це відчувається в мелодії: плавна, зосереджена, неквапна, з спокійно-розважливими цезурами після кожної фрази, вона якраз і створює в нашій уяві образ «статечний» і стриманий. Це стане тим більш помітним, якщо порівняти її хоча б з такою піснею, як «Чорнії брови, карії очі».

Ще по-іншому оспівується кохання в піснях «Ой на гору козак воду носить», «Козак од'їжджає, дівчинонька плаче». Дівчина здатна йти на будь-які жертви, терпіти злигодні по-хідного козацького життя, аби тільки бути разом з милим.

Мотив прощання та розлуки дівчини з козаком є одним з найхарактерніших для українського пісенного фольклору, зокрема для романсів. Саме романс, в силу своєї специфіки, є особливо зручним для втілення цього суто інтимного мотиву.

Розлуку коханих в минулому здебільшого викликали війни, рекрутчина, заробітчанські мандрівки по чужих землях («Іхав козак за Дунай», «За Німан іду», «Ой покрились білим снігом полонини»).

Причиною нещасливого кохання в численних старовинних романсах виступає соціальна нерівність закоханих. Приватна власність, матеріальні розрахунки та злиденне існування нерідко, мов іржа, роз'їдали свідомість людей, заважаючи їм вільно й безпосередньо віддаватися своїм почуттям. Прикладами можуть служити такі відомі пісні-романси, як «Там, де Ятрань круто в'ється», «Віють вітри, віють буйні», «Ні, мамо, не можна нелюба любити» та ін.

Великого поширення в народних піснях-романсах на тему кохання набув мотив зради. Зрада частіше виступає в піснях на фоні вірного кохання. Співставляючись поряд, обидва ці мотиви утворюють глибокий психологічний контраст («Ой не світи, місяченьку», «Не питай, чого в мене заплакані очі», «Скажи, за що тебе я полюбила»).

Інколи в народних піснях виступають також ревності, породжені зрадою або підозрою в зраді. Це почуття зображується як природне й загалом позитивне, бо воно здебільшого поєднується з вірним коханням. Симпатії народу

завжди на стороні скривджених зрадою. Проте в деяких піснях, зокрема у відомій пісні-баладі «Ой не ходи, Грицю», розповідається про трагічні наслідки, до яких інколи призводять ревності та зрада.

Зауважимо тут принагідно, що балади — переважно сольні пісні оповідального характеру з чітко окресленим драматичним сюжетом — частково входять до романсів як один із різновидів. Насамперед, це стосується балад, які мають спільні з романсами риси музично-поетичного стилю.

Серед численних родинно-побутових пісень варто виділити групу пісень-романсів про тяжку жіночу долю.

Це, насамперед, романси на слова Т. Шевченка — геніального співця жіночої долі («Ой одна я, одна», «Така її доля», «Нащо мені чорні брови», «Ой люлі, люлі, моя дитино»), а також «Ні, мамо, не можна нелюба любить» (слова Є. Гребінки), «Кажуть люди, що-м щаслива», «Чи я в лузі не калина була» та ін. Зворушливо й правдиво змальовуються в них гіркі переживання самотної, безправної в миру жінки.

Як уже зазначалося, назва «романс» закріпилася в основному за ліричними піснями літературного походження, в яких розкриваються переважно інтимні почуття людини, і особливо за піснями любовного змісту.

Проте й серед суспільно-побутових та історичних пісень є чимало зразків, що мають окремі стильові риси романсу. Такими є вже згадувані «Ой біда, біда чайці небозі», «Гомін,

гомін, по діброві», «За Німан іду» та ряд інших.

В піснях-романсах цього типу знайшли своє втілення народна героїка, патріотичні ідеї захисту рідної вітчизни від ворогів та боротьби за кращу долю народу.

Повалі

„Доб-ри-во-чір-то-бі,
за-ло-на-діб-ро-оо! По-ре-но-чуй-
коч-ні-чень-ну мо-но-мо-ло-до-го!”

Це одна з численних пісень нашого народу, в яких він втілює свій героїчний гордий дух, негасиму любов до свободи. Проте втілення героїчного образу досягається тут цілком оригінальними засобами, найбільш придатними якраз для ліричного солоспіву, а саме — за допомогою поетичної розмови-діалогу козака з «зеленою дібровою» та «темним байраком», які уособлюють в собі простір, широту — волю, якою він дорожить над усе в світі.

В мелодії пісні не помічаємо тієї скутості рамками мажоро-мінорної системи, яка є типовою для суто міського романсу. Секундове (не кварто-квінтове) співвідношення ладотональних устоїв, так звані «хроматизми на віддалі», відносно вільна ритміка споріднюють

її з протяжними ліричними піснями, для яких ці риси є найбільш характерними.

Поєднання й переплетення стилістичних прикмет романсу та протяжної ліричної пісні спостерігаємо і в ряді інших солоспівів на історичну тематику («Гомін, гомін по діброві», «Стоїть явір над водою»). Окремі з них, як наприклад, «Ой сів пугач на могилі», «Ой біда, біда чайці небозі», побутують і в сольних і в хорових варіантах. Проте в хоровому викладі їх мелодика зазнає здебільшого досить істотних видозмін, пристосовуючись до особливостей колективного виконання.

Окремі зразки романсової лірики трапляються й серед бурлацьких, чумацьких та заробітчанських пісень. До таких можна віднести пісні «Ой не п'ються пива-меди», «Ох і не стелася, хрещатий барвінку». Гіркі поневіряння тих, хто змушений був кидати рідні оселі й шукати щастя на чужині, надзвичайно яскраво й глибоко змальовано в піснях «Чуеш, брате мій» (виконується як соло, так і хором), «Тече вода в синє море», «Ой покрились білим снігом полонини», «На чужині тяжко жити».

На чужині тяжко жити,
Мов той камінь підойми,
Камінь здійму — відпочину,
На чужині марно згину.
Бо чужина — не родина,
Плаче серце, мов дитина,
Плаче воно — знає чого:
Нема правди ні від кого.

Велике горе чується в цих словах. Віряться, що зміст цієї, як і багатьох інших пісень-романсів, має автобіографічний характер, що тут спі-

вається про глибоко відчуте й пережите. Цілоком можливо, що ця пісня, як і «Чуеш, брате мій», народилася в трагічні часи масової еміграції трудящих Західної України за кордон (записана вона в Чернівецькій області).

Надзвичайно поширеними в українській пісенно-романсовій ліриці минулого мотиви самотності, шукання долі, невдоволення оточуючою дійсністю.

Як уже відмічалось, ці мотиви особливо типові для творчості українських поетів-романтиків, з якою тісно пов'язаний розвиток народного романсу. Нерідко ці мотиви поєднуються із спогадами про героїку минулого та козацьку волю, яка часом децю ідеалізується і в творчості цих поетів, і в народній свідомості («Віє вітер, віє буйний», «Та не жур мене, моя мати» тощо).

Гаряче поривання до якогось невизначеного світлого ідеалу, пристрасне бажання визволитися з тенетів сірої міщанської буденщини, яка так гнітила людську особистість за царизму, виражено, наприклад, у широко відомому романсі «Дивлюсь я на небо» (слова М. Петренка). До нього наближається своїм змістом також пісня «Та не жур мене, моя мати». В тяжкій тузі козака за волею, в його прагненні вирватися десь на простір, подалі від людей, чується щось визивне й непримиренне, палкий внутрішній протест великої й вільної душі, здатної на величні подвиги, але змушеної задихатися в гнітючому оточенні.

Пісні, в яких розкриваються мотиви самотності й безталання, здебільшого позначені психологічною глибиною й драматизмом. Серед

них чимало творів високого поетичного натхнення й великої сили художнього узагальнення. Такі пісні, як наприклад, «Скажи мені правду», «Ні родини нема, ні дружини», «Ой одна я, одна», сповнені глибоко трагічного звучання і становлять не що інше, як зворушливу щиру сповідь людської душі.

Окремо варто згадати такі романи, як «Втіш мене, занедужала я», «Ой принесіть мені пролісків з лісу», «Скажи, чому не цвіте більше май». В них звучать мотиви розпачу й безнадії, викликані або ж тяжкою недугою, або ж нещасливим коханням.

Подібні пісні часом наближаються до сентиментальних «жорстоких» романсів, поширених у російському міщанському побуті минулого. Однак характер їх здебільшого відмінний: у них не відчувається тієї «надривної» й гіпертрофії почуттів, що йдуть від «циганщини» та міщанського «жорстокого» романсу.

Можна твердити, що «жорстокий» романс в українському побуті не дістав скільки-небудь помітного розвитку, хоч окремі зразки псевдонародної й песимістичної романсової лірики інколи й зустрічаються («На захід сонце вже схилилось», «Як лиш сонце зайде», «Пропала надія, забилось серце»). Тут можна згадати також і штучні «малоросійські» романи колишніх двірських музикантів — торбаніста Г. Відорта, Т. Падурі та інших, які в свій час мали деяке поширення на Україні, головним чином, у поміщицьких маєтках.

Цікаві своїм змістом романи, в яких розкривається туга за молодістю. Здебільшого — це овіяні легким смутком спогади, сповнені

глибоких філософських узагальнень. Часом тут промайне й ледь помітна усмішка, викликана згадкою про молоді літа, дні радості й кохання.

Стоїть гора високая,
Попід горою гай, гай...
Зелений гай, густесенький,
Неначе справді рай.

Мабуть, не знайдеться на Україні людини (та й не тільки на Україні), яка б не знала цієї пісні. Чарівні картини української природи, верби, що задумливо схилились над водою, навівають спогади про давно минулі дні, про молодість, що пройшла і вже не вернеться... Все це пройняте елегійним, на диво задушевним настроєм, повите легким серпанком смутку.

Великий інтерес становлять романи, в яких відбито філософські роздуми про рідний край та його природу («Думи мої», «Родимий краю, село родиме», «Ой Дністре мій, Дністре»), про життя і смерть («Я бачив, як вітер берізку зломив»), про багатство і бідність («Ой доле людська») та інші подібні мотиви. Характер таких романсів здебільшого зосереджено-споглядальний, в них відчувається прагнення глибше пізнати життя, осмислити й пояснити різні сторони суспільних відносин.

Взагалі народним пісням-романсам, як і романсам композиторів-професіоналів, властиві глибокодумні й психологічно-заглиблені мініорні настрої.

Пісні ж жартівливого змісту з рухливим і жвавим характером виконання здебільшого до романсів не відносять. Проте окремі з них за своїми музично-стилістичними ознаками, безперечно, можуть бути названі піснями-романсами.

Це такі всім відомі пісні, як «Ой казала мені мати», «Гандзя», «Чом, чом не прийшов», «А вже третій вечір» і ряд інших.

У формуванні пісень цього типу, як і всіх інших пісень-романсів, відіграли важливу роль домашній музичний побут народу та концертна естрада. Побутування їх на концертній естраді призвело до вироблення традиційних виконавських прийомів (відповідні динамічні нюанси та варіаційні видозміни в певних місцях мелодії, інструментальні перегри між куплетами та ін.).

Величезну роль у народних романсах відіграють картини природи. Створюючи певний настрій, вони служать здебільшого тлом, на якому розгортається сюжет твору. Так, наприклад, якщо в піснях «Вечір надворі» або «Місяць на небі» вже самий початок схиляє нас до спокійних світлих мрій і почуттів, то в пісні «Гуде вітер вельми в полі» картина природи органічно узгоджується з бентежним і сумним настроєм безталанного козака.

В окремих випадках образи природи пронизують всю пісню наскрізь, відіграючи тим самим вельми важливу драматургічну функцію («Ой не світи, місяченьку», «Повій, вітре, на Україну»). В цих піснях «місяченьку» та «вітер» одухотворяються й персоніфікуються, стаючи ніби самостійними дійовими особами, з якими закохані діляться переживаннями.

В романсі «Тече вода в сине море» образ безмежного бурхливого моря, проходячи через увесь твір, надзвичайно поглиблює його психологічний зміст, підкреслюючи трагізм долі самотнього козака, загубленого на чужині.

Серед народних романсів зустрічаються й зразки більш-менш «чистої» пейзажної лірики, що для інших жанрів фольклору не властиво. Такі пісні перейшли в народну творчість переважно з літератури («Вечоріє і темніє», «По діброві вітер вие», «Тихесенький вечір» та ін.). Тут природа виступає головним об'єктом художнього зображення, а людина відступає дещо на другий план, хоч присутність її, звичайно, відчувається у кожному рядку. Так, у пісні «Зірн лїтня нічка» сцена прощання дівчини з парубком ніби доповнює поетичну картину тихої ночі, не порушуючи її величю спокою.

Пісні, в яких змальовуються вічні й невянучі картини природи, відзначаються нерідко особливою глибиною художнього узагальнення. Адже оспівується в них не природа взагалі, а рідна земля, з якою нерозривно пов'язане життя людей.

Ой не світи, місяченьку,
Не світи нікому,
Тільки світи миленькому,
Як іде додому!

У цьому звертанні дівчини до «місяченька» чується типово український ліризм та сердечність. В своєму замилюванні природою творці пісень одухотворяють і місяць, і зорі, і вітер, і коня вороного, і соловейка, і кожен билинку в полі. Одухотворяються ж вони з природної людської потреби поділитися з навколишнім світом своїми почуттями, своїм горем і радістю. Прикладів можна навести безліч. Згадаймо хоча б такі пісні, як «Ой зійди, зійди, ясен місяцю», «Добри вечір тобі, зелена діброво»,

«Повій вітре, на Україну», «Зоре моя вечірняя», «Чи я в лузі не калина була» і багато інших.

Такі основні, найбільш типові мотиви українських народних романсів.

* * *

Процес розвитку пісні-романсу в радянську епоху характеризується рядом нових особливостей.

Якщо в минулому можливості щодо публікації творів обдарованих народних митців були дуже обмежені, то в наш час усе талановите, що створюється в пісенному жанрі окремими поетами та композиторами, здебільшого виходить у світ за підписом автора. Тому безіменні пісні-романси з'являються тепер рідше.

Слід визнати, що в сучасному фольклорі питома вага сольної пісні-романсу дещо зменшилась порівняно з дожовтневим. Домашнє побутове музикування, яке було в минулому головною базою розвитку пісенно-романсової народної творчості, у наш час навряд чи можна назвати основною формою музичного життя трудящих.

На перший план у сучасному музичному побуті виступає масова хорова пісня, що пов'язано з новим укладом життя радянських людей, з підвищенням у ньому ролі колективних засад.

Художня література, як і раніше, має величезний вплив на розвиток пісенного фольклору. Чимало пісень, створених радянськими поетами та композиторами, стає народними. Проте, якщо в минулому столітті основне міс-

— 36 —

це серед пісень літературного походження займає романс, то для нашої доби найбільш характерною є форма масової хорової пісні. Прекрасні зразки таких пісень створили на слова М. Рильського, О. Ющенко, П. Воронька та інших радянських поетів композитори Г. Верьовка, Л. Ревуцький, П. Козицький, В. Верховинець, П. Майборода, А. Міліпенко, А. Кос-Анатольський. Сольних ж пісень-романсів, які б міцно утрималися в побуті народу, створено небагато.

Але останніми роками помічається поживлення в галузі сольної масової пісні романсового характеру. Відзначимо тут, насамперед, ліричні пісні П. Майбороди на слова А. Малишка («Ми підем, де трави похилі», «Білі каштани», «Пісня про рушник»), пісні Г. Жуковського («Ти любов моя») та Є. Козака («Ой не моргайте, дівчата») на слова О. Новицького, пісню М. Колесси «І чого тікати», на слова П. Воронька.

Творчо використовуючи традиції народних пісень-романсів, радянські композитори органічно поєднують їх з традиціями сучасних масових пісень. Це взаємопроникнення народного романсу та масової пісні природно обумовлено змінами музичного побуту і самої суспільної функції пісенного жанру. Звичайно, говорити про ці пісні, як про народні, ще рано. Майбутнє покаже, чи утримаються вони в побуті народу. З пісень-романсів, які вже пройшли перевірку часом і увійшли в фольклор, назовемо «Тихо над річкою» (музика П. Батюка), «Хусточка червона» (слова А. Малишка, музика З. Остапенка).

— 37 —

Ряд пісень-романсів, які здобули всенародне визнання, створили самодіяльні поети та композитори України. Серед них «Гуцулка Ксеня» та «Червоні маки» (слова й музика Р. Савицького), «Марічка» (слова М. Ткача, музика С. Сабадаша), «Вівці мої, вівці» (слова народні, музична обробка М. Гринишина).

Мелодії окремих пісень та романсів на тексти українських радянських поетів створені невідомими композиторами з народу: «Коли поїд у даль загуркоче» (слова В. Сосюри), «Яблука доспіли» (слова М. Рильського), «Ой на горі вогонь горить» (слова П. Воронька) та інші. Проте українським музикознавцям-фольклористам належить ще провести велику роботу по виявленню та збиранню сучасних народних пісень на літературні тексти, а також по встановленню авторства вже зібраних.

Як уже відмічалось, в народі побутує багато пісень літературного походження, автори яких лишилися невідомі. Встановити час їх створення, хоча б приблизно, не завжди вдається. В більшості з них оспівується кохання та інші «вічні» почуття людей, їх духовна й фізична краса, уявлення про які хоч і змінюються з часом, але дуже незначною мірою. Багато ліричних пісень взагалі не несе на собі помітних ознак якогось конкретного історичного періоду. Такими є, наприклад, «Місяць на небі», «Ой дівчино, шумить гай», «Чорнії брови, карії очі». Створені в минулому, вони продовжують жити активним життям і в наші дні, приносячи втіху і насолоду радянським людям, виховуючи їх естетичні смаки. Більше того, побутуючи в усній традиції, входячи до репертуару

самодіяльних та професіональних співаків, вони шліфуються і вдосконалюються, утворюють нові цікаві варіанти. Зустрічаються також приклади переосмислення й докорінної переробки старих пісенних текстів («У горах Карпатах», «Сидить пташок на тополі»).

Чимало пісень-романсів літературного походження, автори яких покищо невідомі, записано вперше за радянського часу. Серед них знаходимо такі популярні пісні, як «Моему саду айстри білі», «Місяченьку блідолиций», «Первоцвіти синьобілі», «Бувай здоров, коханий мій», «Зірн лїтня нічка». Ми не можемо визначити точно час їх виникнення, проте умовно відносимо їх до сучасного періоду. Ось одна з подібних пісень:

протипно
Одна

Ой вер-бо, вер-бо, су-ха-я
вер-бо, чом роз-пус-ти-ла гі-ля?
Двоє
Ту-га на сер-ці, ту-га на
мо-ві; мо-го ми-ло-го не-ма.

В цій пісні багато спільного з доживтневою народнопісенною лірикою. Цілком можливо, що це новий варіант якоїсь старої пісні. Однак зрозуміло, що пісні на такі теми, як туга за коханим в розлуці, не є лише пам'ятками мину-

лого: вони продовжують жити й розвиватися і тепер.

Особливо це стосується неопублікованих пісень родинно-побутового змісту, які поширюються виключно в усній традиції. Розвивається і їх зміст, і музично-інтонаційний склад, зазначаючи часом істотних видозмін. Ці видозміни йдуть у напрямі чимраз більшого наближення до сучасних художніх смаків та норм музичного мислення народу.

Що ж до пісень на суспільно-побутову тематику, то тут виразно відбиваються характерні риси того чи іншого історичного періоду і всі ті зміни, що відбуваються в суспільному житті народу. Сучасних народних солоспівів суспільно-побутового змісту, які б мали виразні стильові риси романсу, створено ще небагато. Проте зміст їх цілком новий, породжений соціалістичною дійсністю.

Ой ти ниво, моя ниво,
Ниво золота,
Що за тебе, моя ниво,
Билась біднота.

Боротьба за землю проходить крізь усю історію трудового народу. І от тепер, завоювавши її ціною величезних жертв і ставши її господарем, радянська людина оглядається в минуле. Перед очима постають картини підневільної праці на панській ниві, картини звитяжних битв із ворогами... І від згадки про це ще дорожчою стає для нас рідна священна земля, кожен клаптик якої полито кров'ю та сльозами народу:

Убирайся ж, моя ниво,
В зелень, розцвітай

І під сонячним промінням
Колос наливай!

Глибоко-патріотична ідея вирішена тут оригінально, просто й художньо переконливо. Якщо в тексті пісні помічається певний вплив літературного стилю, то мелодія її цілком витримана в дусі народнопісенних традицій. Інтонаційним складом вона нагадує відому ліричну пісню-романс «Стоїть явір над горою».

* * *

Як уже відмічалось, розвиток романсів тісно пов'язаний з писемною поезією та професійною музикою. Цими зв'язками й обумовлені особливості їх музично-поетичного стилю. Вплив літературної поезії виявляється, насамперед, у структурі вірша та ритміці пісень-романсів. Переважно квадратно-симетрична будова строфи, рівноскладовий вірш, чітка акцентна ритміка — такі типові стильові риси романсу.

Якщо будова протяжної ліричної пісні характеризується відсутністю періодично повторюваних наголосів, які утворюють однорідні стопи, то пісням-романсам властиве силабо-тонічне віршування з рівномірними акцентами та однорідними стопами.

Найчастіше тут зустрічаються двохдольні розміри: хорей («Взяв би я бандуру»), ямб («Стоїть гора високая», «Сховалось сонце за горою»), але трапляються також і трьохдольні: дактиль («Ніч яка місячна»), амфібрахій («Дивлюсь я на небо») та анапест («Ні родини нема, ні дружини»).

Нерідко вживаються і змішані віршові розмі-

ри різноманітних видів («Чорні брови, карії очі», «Ой під вишнею»). Проте скрізь відчувається чітка ритмічність у структурі вірша і певна впорядкованість ритмічних акцентів. Кожна строфа розчленована на пропорційні симетричні фрази. Виразна рима (частіше вживається суміжне та перехресне римування) міцно зцементовує пісенну строфу.

Дуже поширеною в піснях-романсах є коломийкова строфа, яка часто вживається і в різних жанрах українського пісенного фольклору, і в літературі («Гуде вітер вельми в полі», «Якби мені не тиночки», «Нащо мені чорні брови» і т. п.).

Вказані особливості поетичної будови пісень-романсів органічно поєднуються з їх музичною структурою, зокрема з їх метро-ритмікою. Якщо протяжні селянські пісні відзначаються відносно вільною метро-ритмікою, то романси, як і жартівливі та танцювальні пісні, характеризуються стійкістю метро-ритміки, періодично правильним чергуванням ритмічних акцентів.

Поряд з двоходьним музичним метром, який в українському пісенному фольклорі переважає, в піснях-романсах часто вживається трьохдольний. Чимало зустрічається романсів у ритмі вальсу та баркаролі, що, безперечно, йде від міського побуту («Взяв би я бандуру», «Човен хитається», «Ніч яка місячна», «Ой ти дівчино заручена»). Значно рідше зустрічаються романси із змінним метром («А вже третій вечір», «Гей три шляхи широкії», «Ох і не стелися, хрещатий барвінку»).

Вище вже згадувалось про те, що жанр ро-

мансу сформувався на основі гомофонно-гармонічного акордового мислення та мажоро-мінорної системи. Підпорядкованість нормам функціональної гармонії є однією з основних рис музичної структури романсу, що істотно відрізняє його від протяжної ліричної пісні.

Якщо основу ладової будови протяжних ліричних пісень, і особливо пісень поліфонічних, становлять різноманітні діатонічні лади, то в піснях-романсах ладова структура обмежується переважно натуральним мажором та гармонічним мінором. Останній є особливо характерним для пісень-романсів. Частково це пояснюється тим, що в них помітно переважають сумні, глибокодумні, елегійні настрої.

Мелодика пісень-романсів, тонально стійка й заокруглена, міцно спирається в своєму русі на основні функції ладу, що робить її дуже зручною для гармонізації простими гармонічними засобами:

Помірно

Взяв би я банду-ру
-ру та й за-граю, що знав
Че-рез ту банду-ру
бан-ду-ри-стом став.

В самій мелодії цієї пісні неначе передбачена схема гармонізації: в першій половині куплета рівномірно чергуються D та T (по два

такти), далі йде S, T, D і знов T. Як бачимо, гармонічний план тут надзвичайно простий і логічний. Становлячи нерозривну органічну цілісність з мелодією, він, безперечно, і створювався одночасно з нею.

Нерідко мелодика романсів рухається по ступенях розкладеного тризвуку, що надає їй ще більшої ладотональної стійкості («Стоїть гора високая», «Вечір надворі», «Місяць на небі»).

Деяка обмеженість пісень-романсів щодо ладової структури помітно позначається і на кадансах. Тут виробився цілий ряд стереотипних кадансових зворотів, які часто повторюються з більшими чи меншими видозмінами в численних зразках. Порівняймо для прикладу такі пісні, як «Віє вітер, віє буйний», «Гей, три шляхи широкії», «Тече вода в синє море».

Особливо типові для пісень-романсів автентичні каданси з ввідним тоном у мінорі:

Плагальні каданси також зустрічаються, але переважно в тих піснях-романсах, які увібрали в себе деякі стильові риси протяжної селянської пісні («За Сибіром сонце сходить», «Добрий вечір тобі, зелена діброво», «Та не жур мене, моя мати»). В подібних романсах трапляються й елементи ладової змінності, які також ідуть від протяжної ліричної пісні.

Однак при всьому тому, українські пісні-романси відзначаються великим мелодичним ба-

гатством, різноманітністю структурних форм та ритміки. Наспівна мелодика «великого дихання», типово слов'янська широта, поєднана з експресією, є характерною рисою багатьох народних романсів. Згадаймо хоча б такі відомі зразки, як «Дивлюсь я на небо», «Чорнії брови, карії очі», «Повій, вітре, на Україну», «Нашо мені чорні брови».

Мелодія романсів здебільшого не йде слідом за розвитком сюжету чи за окремими деталями змісту, а передає загальний настрій, створює узагальнений художньо-емоціональний образ.

Проте в окремих випадках помічається певна деталізація мелодики, підпорядкованість її розвиткові змісту:

Вільно

Ой при-не-сить ме-ні про-сто-ків з лі-су
си-ніх та ніж-них як но-ба бла-ниты
Го-ді ду-ри-ти Оди-кря-то за-ві-су!
вна-ю я вна-ю: ме-ні вно-но ниты

Цей романс, як і переважна більшість інших, має форму простого куплета-періода. Разом з тим, у межах цього коротенького куплета тонко відтворюються складні нюанси настрою та

душевного стану. Патетичне піднесення мелодії в 5—6 тактах і контрастуюча речитативна фраза в 7 такті вдало передають розпач людини, її душевну та фізичну надломленість.

Подібний, дещо деталізований, характер мелодики мають також романси «Все йде, все минає», «Зелений гай, пахуче поле», «О милий мій, молю тебе».

Обмеженість куплетною формою, звичайно, не дає можливості послідовно відтворювати в мелодії розвиток змісту, як це має місце в романсах композиторів-професіоналів. Куплетна форма інколи сковує розвиток сюжету пісні-романсу, вступаючи з ним у деяке протиріччя, що помічається на прикладі таких народних романсів літературного походження, як «Тече вода в синє море» або «Гей, три шляхи широкії».

Куплетність нерозривно пов'язана з самою природою народної пісні і є важливою передумовою усності її побутування. Проте інколи будова куплета романсу все ж виходить за межі простого періоду, переростаючи в складніші структурні форми, зокрема в двохчастинну («Де ти бродиш, моя доле», «Думи мої», «Нащо мені чорні брови», «Кажуть люди, що-м щаслива»). Ще складнішу структуру мають романси «Човен хитається» та «Ой одна я, одна». В окремих зразках мають місце елементи так званого «наскрізного» розвитку музичного образу («За Німан іду», «Все йде, все минає»), проте такі належать до винятків і в усній традиції не поширюються. Зустрічаються також пісні-романси з постійними приспіваними рефренами («Без тебе, Олесю», «Гандзя»), які поживляю-

ють пісню, створюють яскраві мелодичні контрасти.

Чимало народних пісень-романсів, особливо безіменних, поширюється в численних музичних та текстових варіантах, більш-менш істотно відмінних між собою. Особливо багато музичних варіантів пісень та романсів зібрано на слова Т. Шевченка. Так, пісня «Ой одна я, одна» нараховує 8 варіантів мелодії, «Ой три шляхи широкії» — 7, «Тече вода в синє море» — 7, «Плавай, плавай, лебедонько» — 6, «Якби мені черевики» — 5 і т. п.¹⁵

Варіаційні мелодичні видозміни окремих куплетів не набули в піснях-романсах такого розвитку, як у протяжних поліфонічних піснях, що зумовлено їх чіткою музично-поетичною структурою, стабільністю їх метро-ритміки. Проте в деяких випадках, особливо там, де цього вимагають зміни в будові окремих строф тексту, варіаційні видозміни все ж утворюються, відіграючи певну смислову роль («О милий мій, молю тебе», «Ой ти, ниво моя, ниво»).

Поряд із сольним виконанням пісні-романси нерідко виконуються на два, три або чотири голоси. Існує чимало популярних народних пісень-дуетів, наприклад, «Місяць на небі», «Де ти бродиш, моя доле», «Баламуте, вийди з хати» та інші. Гармонізації деяких із них належать композиторам-професіоналам. Пісні-романси виконуються також і хором або солістами в супроводі хору («Взяв би я бандуру», «Повій, вітре, на Україну»). І, навпаки, пісні переважно

¹⁵ Див. «Українські народні пісні на слова Тараса Шевченка». Упорядкував О. Правдюк, К., 1961.

хорового складу — «Думи мої, думи», «Рече та стогне Дніпр широкий», «Верховино, світку ти наш», «Ой браття-опришки», «Ой дівчино, шумить гай», «Чуєш, брате мій» — виконуються і солістами або невеличкими ансамблями¹⁶.

Останнім часом українські композитори створили чимало концертних хорових аранжировок популярних романсів, які поповнюють репертуар професіональних та самодіяльних колективів («Чорнії брови, карії очі», «Повій, вітре, на Україну», «Гандзя», «Вечір надворі», «Стоїть гора високая» та ін.¹⁷). Це також є одним з проявів взаємопроникнення різних видів пісенної творчості.

Як уже відмічалось, у сфері пісенно-романсової творчості особливо помітно проявляються взаємовпливи різних національних культур. Українські пісні та романси здавна користувалися популярністю по всій Росії і за її межами, про що є чимало свідощів у літературі.

Разом з тим на українському ґрунті поширились окремі пісні та романси інших народів, насамперед, російські. Останні виконуються частіше російською мовою («То не ветер ветку клонит», «Вихожу один я на дорогу», «Степь да степь кругом»), а інколи і в українських перекладах («Ой волошки, волошки», «Я бачив, як вітер берізку зломив», «Вечірній дзвін»).

¹⁶ Зважаючи на величезну популярність цих пісень, ми включили їх до нашого збірника. З цих же міркувань до нього включено ряд пісень-романсів радянських композиторів.

¹⁷ Див «Українські народні пісні для хору», Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, К., 1959.

Трапляються також приклади використання самих лише мелодій російських романсів. До таких належать «Мала мати сина» (на мелодію «Хас-Булат удалой»), «Розкопайте тую греблю» (на мелодію «Из-за острова на стрежень»), «Коли поїзд у даль загуркоче» (на мелодію «Слышен звон бубенцов издалека»). В окремих випадках це, можливо, є навіть не позиченням мелодій, а просто їх співпаданням, що виникло на основі спорідненості музичних культур двох братніх народів.

В деяких українських піснях-романсах помічаються впливи мелосу інших народів: польського («Соколом-стрілою»), чеського («Ой дівчино, шумить гай»), німецького («Ой був то раз веселий час») та угорського («Ой на горі два дуби зрослися», «Через поле широке»).

Питання взаємозв'язків українського пісенного фольклору з фольклором інших народів, на жаль, ще зовсім мало вивчене нашими музикознавцями-фольклористами. Ґрунтовні дослідження в цій галузі, безперечно, дали б чимало цікавих відкриттів¹⁸.

* * *

Сфера поширення пісні-романсу — одного з улюблених народом видів музично-поетичної творчості — досить широка. Якщо на початку свого зародження романс був пов'язаний переважно з домашнім музикуванням і міським побутом, то в наш час нові романси можна по-

¹⁸ Великий інтерес з цього погляду становить робота Г. Нудьги «Українська пісня серед народів світу», К., 1960.

чути і серед інтелігенції, і серед робітників, і серед колгоспників.

Помітне місце посідає українська пісня-романс і на концертній естраді, але, на наш погляд, ще недостатне. Нерідко на концертах художньої самодіяльності доводиться чути багато разів підряд одні й ті ж самі пісні: «Гандзя», «Тихесенький вечір», «Дивлюсь я на небо», «Повій, вітре, на Україну» та ще деякі інші, число яких надто обмежене.

А скільки ще є в нас прекрасних, проте рідко виконуваних, а то й зовсім забутих пісень-романсів, різноманітних за змістом та настроями! Дана збірка становить лише частину величезних багатств, створених українським народом у цій галузі.

Мало нових яскравих творів цього жанру пишуть наші поети та композитори. Гадаємо, що вдумливий аналіз тих пісень літературного походження, які увійшли в фольклор, був би для наших митців дуже корисним.

Пісня-романс — одна з цікавих сторінок у великій книзі культурних надбань українського народу. Життя народу, його думки й почування відбилися в піснях-романсах глибоко, правдиво і в цілком своєрідному ракурсі, притаманному цьому жанрові. Цим самим пісня-романс збагачує й доповнює народнописенну культуру.

Л. Ященко

ОЙ БІДА, БІДА ЧАЙЦІ НЕБОЗІ

Не поспішаючи. Сумно

Ой бі- да, бі- да чай- не- бо- зі,
 що ви- ве- ла ді- ток при би- тій до- ро- зі,
 що ви- ве- ла ді- ток при би- тій до- ро- зі
 Ки- ги! Ки- ги! зле- тів- ши вго- ру.
 тіль- ки вто- пить- ся в Чор- но- му мо- рі,
 тіль- ки вто- пить- ся в Чор- но- му мо- рі.

Ой біда, біда
 Чайці небозі,
 Що вивела діток
 При битій дорозі. } 2

Приспів:

Киги! Киги!
 Злетівши вгору,
 Тільки втопиться
 В Чорному морі. } 2

Жито поспіло,
Аж пожовтіло;
Ідуть жінці жати,
Діток забирати. } 2

Приспів.

Ой діти, діти,
Де вас подіти?
Чи мені втопиться,
Чи з горя убиться? } 2

Приспів.

А кулик чайку
Взяв за чубайку,
Чайка кигиче:
«Згинь ти, куличе!» } 2

Приспів.

А бугай: бугу!
Гне з лози дугу:
«Не кричи, чайко.
Повішу в лугу». } 2

Приспів.

Як не кричати,
Як не лігати?
Дітки маленькі,
А я їх мати. } 2

Приспів.

ГОМІН, ГОМІН, ГОМІН ПО ДІБРОВІ

Поволі

Гомін, гомін, гомін по діброві,
Туман поле покриває,
Туман поле, поле покриває,
Мати сина проганяє.

го- мін, го- мін, го- мін по ді- бро- ві,
ту- ман по- ле по- кри- ва- є, ту- ман по- ле,
по- ле по- кри- ва- є, ма- ти си- на про- га- ня- є.

Гомін, гомін, гомін по діброві,
Туман поле покриває,
Туман поле, поле покриває,
Мати сина проганяє:

«Іди, сину, іди, сину,
Іди, сину, пріч від мене!
Нехай тебе, нехай тебе,
Нехай тебе орда візьме!»

«Мене, мати, мене, мати,
Мене, мати, орда знає:
В чистім полі, в чистім полі,
В чистім полі об'їждає...»

«Іди, сину, іди, сину,
Іди, сину, пріч від мене!
Нехай тебе, нехай тебе,
Нехай тебе турчин візьме!»

«Мене мати, мене, мати,
Мене, мати, турчин знає:
Сріблом-злотом, сріблом-злотом,
Сріблом-злотом наділяє...»

«Іди, сину, іди, сину,
Іди, сину, прич від мене!
Нехай тебе, нехай тебе,
Нехай тебе ляхи візьмуть!»

«Мене, мати, мене, мати,
Мене, мати, ляхи знають:
Медом-вином, медом-вином,
Медом-вином напувають!..»

«Іди, сину, іди, сину,
Іди, сину, прич від мене!
Нехай тебе, нехай тебе,
Нехай тебе москаль візьме!»

«Мене, мати, мене, мати,
Мене, мати, москаль знає:
Жить до себе, жить до себе
Давно уже підмовляє!..

У москаля, у москаля,
У москаля добре жити:
Будем татар, турків бити,
Будем татар, турків бити!»

ІХАВ КОЗАК ЗА ДУНАЙ

Не швидко

І хав ко-зак за Ду-най, ка-зав „Дів-чи-
-но, про-щай! Ти, ко-ни-ку во-ро-нень-ний,
не-си та гу-ляй!“ „По-стій, по-стій, но- за-че,
тво-я дів-чи-на пла-че, як ти ме-не
по-ки-да-єш, тіль-ки по-ду-май!“

Іхав козак за Дунай,
Сказав: «Дівчино, прощай!
Ти, конику вороненький,
Неси та гуляй!»

«Постій, постій, козаче,
Твоя дівчина плаче,
Як ти мене покидаєш,—
Тільки подумай!»

«Білих ручок не ламай,
Ясних очок не стирай,

Мене з війни зі славою
К собі очідай!»

«Не хочу я нікого,
Тільки тебе одного,
Ти будь здоров, мій миленький,
А все пропадай!»

КОЗАК ОД'ІЖДЖАЄ, ДІВЧИНОНЬКА ПЛАЧЕ

Швиденько

Но- заи од' їм. див. с. дів. чинь. на пла. че.

„Ну. ди і. деш чо. за. че? Но. за.

- че. со. бо. лю. візь. ми ме. не із со. бо. ю

че Вкра. і. ну да. ле. ну!»

Козак од'їжджає,
Дівчинонька плаче:
«Куди їдеш, козаче?
Козаче-соболю,
Візьми мене із собою
На Україну далеку!»

} 2

«Дівчинонько мила,
Що ж будеш робити
На Україні далекій?»
«Буду хусти прати,
Зеленого жита жати
На Україні далекій!»

} 2

«Дівчинонько мила,
 Що ж будеш ти їсти
 На Україні далекій?»
 «Сухарі з водою,
 Аби, серце, із тобою
 На Україні далекій!»

} 2

«Дівчинонько мила,
 Де ж будеш ти спати
 На Україні далекій?»
 «В степу під вербою,
 Аби, серце, із тобою
 На Україні далекій!»

} 2

ЗА НІМАН ІДУ

Урочисто. Не швидко

Козак

1. За Німан іду! Гей, ко-ню мій,
 2. ду я ту-ди. де роб-лять на

мо-ню, за-грай пі-до мно-ю! Дів-чино, про-
 ди-во чер-во-на є ли-по з кро-ві су-по-

Пічина

-щай! За Німан іду! де, і-деш,
 -стат! Хіба ж ні-го, ми-лий,

мо-же по-ки-да-єш? чо-го ти там,
 ско-тія ти на-пить-ся, хі-ба ж ти зо-

ми-лий, чо-го там шу-на-єш?
 ми-ю ско-тія роз-лу-чить-ся?

Хі-ба то-бі, ми-лий, чу-мв сто-ро-
 і-спля мо-ї, сльо-зи, і-спля мо-ю

на рід-ні шв, ми-лі-ша
 кров, та тіль-ни не ми-дай

сво-є і во-на? Рід-ні-ша, ми-
 за вір-ну лю-бов! Та тіль-ни не

-лі-ни-ша ово-ї ну во-на?
 ми-дай за вір-ну бо-во?

Козак

З Як во-рон до те-бе в ві-кон-це за-
 -ря-че, з-за мо-ря при-сна-че
Разом
 но-за-чень-ко твій! Як я-вір зе-
 ле-ній го-ло-вонь-ку
 сила-не, зо-зу-ля ку-кун-ке, ді-
 тво-ї кін-ці під го-
 -бро-ва за-сто-гне, мій кін-ці пі-до
 мно-ю спіт-кне-ть-ся, здриг-не, то-
 -ді, мо-ї ми-па, не-бу-де ме-
 -не! То-ді, мо-ї ми-па, не-
 бу-до ме-не!

Козак:
 За Німан іду! Гей, коню мій, коню.
 Заграй підо мною! Дівчино, прощай!

Дівчина:
 За Німан ідеш, мене покидаєш!
 Чого ти там, милий, чого там шукаєш?
 Хіба тобі, милий, чужа сторона
 Рідніша, миліша своєї вона?

Козак:
 Іду я туди, де роблять на диво
 Червонеє пиво з крові супостат!

Дівчина:
 Хіба ж його, милий, схотів ти напитися,
 Хіба ж ти зо мною схотів розлучитися?
 Іспий мої сльози, іспий мою кров,
 Та тільки не кидай за вірну любов! (2)

Козак:
 Як ворон до тебе в віконце закриче,
 З-за моря прискоче козаченько твій!

Дівчина:
 Як явір зелений головоньку склоне,
 Зозуля кукукне, діброва застогне,
 Твій кінць під тобою спіткне-ть-ся,
 Тоді вже, мій милий, не буде мене! (2)

Козак:
 Як явір зелений головоньку склоне,
 Зозуля кукукне, діброва застогне,
 Мій кінць підо мною спіткне-ть-ся,
 Тоді, моя мила, не буде мене! (2)

Разом

ЇХАВ КОЗАК НА ВІЙНОНЬКУ

Помірно

Г_ хав ко_ зав на ві_ монь_ ну:
 „Про_ щай, — сна_ зав, — дів_ чи_ монь_ ко,
 про_ щай, ми_ лень_ на, чор_ но_ бри_ вень_ на,
 я йду в чу_ ну сто_ ро_ монь_ кві

Їхав козак на війноньку:
 «Прощай, — сказав, — дівчинонько,
 Прощай, миленька, чорнобривенька,
 Я йду в чужу сторононьку!

Дай же, дівчино, хустину,
 Може, я в бою загину,
 Темної ночі покриють очі,
 Легше в могилі спочину!»

Дала дівчина хустину,
 Козак у бою загинув,
 Темної ночі покрили очі,
 Вже він в могилі спочинув.

А злії люди насилу
 Взяли нещасну дівчину,
 А серед поля гнеться тополя
 Та й на козацьку могилу!

ПРОЩАЙ, СЕЛО РІДНЕСЕНЬКЕ

Повільно, не поспішаючи

Про_ щай, се_ ло рід_ не_ сень_ ко,
 про_ щай, са_ ду зе_ ле_ нь_ ний, про_ ща_ вай, дів_ чи_ но!
 зе_ ле_ нь_ ний, про_ ща_ вай, дів_ чи_ но!

Прощай, село ріднесеньке,
 Прощай, Україно!
 Прощай, саду зелененький,
 Прощавай, дівчино! } 2

А в тім саду зелененькім —
 Там сонечко сяє,
 Край віконця на калині
 Соловей співає. } 2

Співай, співай, соловейку,
 Сидя на калині,
 Не журися, дівчинонько,
 У тяжкій годині. } 2

А я піду на край світа,
 Буду воювати,
 Тебе, мое серденьтко,
 Буду споминати. } 2

ОЙ БРАТТЯ-ОПРИШКИ

Помірно

Ой брат-тя о-приш-ки, до-лий-те го-ріл-ки, до
 ват-ри до-кинь-те ще дров, ми-
 -стрий-те ми гор-ло го-ло-сам со-плі-ни, а
 я вам спі-ва-ти го-тов

Ой браття-опришки, долийте горілки,
 До ватри* докиньте ще дров;
 Настрійте ми горло голосом сопілки, } 2
 А я вам співати готов.

Гуляймо ми, браття, доки ще зелено
 І листям вкривається ліс,
 Де гуща сплетена, де сосна звалена, } 2
 Там певно не знайде нас біс.

Гуляймо ми, браття, доки ще зелено,
 І доки нам жити дадуть!
 Як сніги упадуть, голови положим, } 2
 Не жити нам довше вже тут.

* Ватра — багаття.

ЗА СИБІРОМ СОНЦЕ СХОДИТЬ

Помірно

За Си-бі-ром сон-це схо-дить...
 Хлоп-ці не зі-вай-те, ви на ме-не
 Кар-ме-лю-ка, всю на-ді-ю май-го.

За Сибіром сонце сходить...
 Хлопці, не зівайте,
 Ви на мене, Кармелюка, } 2
 Всю надію майте!

Повернувся я з Сибіру,
 Та не маю долі:
 Хоч, здається, не в кайданах, } 2
 А все ж не на волі.

Убогому, нещасному —
 Тяжка робота,
 А ще гіршая неправда, } 2
 Вічна скорбота!

Маю жінку, маю діти,
 Та я їх не бачу!
 Як згадаю про їх долю, } 2
 Сам гірко заплачу!

Куди піду, подивлюся.—
Скрізь багач панує,
У розкошах превеликих
І днює й ноче. } 2

Асесори, ісправники
За мною ганяють,—
Більше ж вони людей вбили,
Як я гріхів маю! } 2

Зовуть мене розбійником,
Що людей убиваю,—
Я багатих убиваю,
Бідних награждаю. } 2

З багатого хоч я візьму,
Убогому даю;
А так гроші розділивши,
Гріха я не маю. } 2

ДОБРИВЕЧІР ТОБІ, ЗЕЛЕНА ДІБРОВО

Широко, вільно

„Доб-ри-веч-ір то-бі,
зо-ле-на ді-бро-во!
Пе-ре-но-чуй хоч ні-чень-ку
ме-не мо-ло-до-го!“

«Добрий вечір тобі, зелена діброво!
Переночуй хоч ніченьку мене молодого».

«Не переночую, бо славоньку чую
А про твою, козаченьку, голову буйную».

«Добрий вечір тобі, ти, темний байраче,
Переночуй хоч ніченьку ти волю козачу!»

«Не переночую, бо жаль мені буде:
Щось у лузі сизий голуб жалібненько гуде.

Вже ж про тебе, козаченьку, й вороги
питають,
Щодня й ночі в темнім лузі все тебе
шукають».

Гей, як крикне козаченько до гаю, до гаю:
«Наїжджайте, воріженьки, сам вас
накликаю!»

ОЙ ЩО Ж БО ТО ТА Й ЗА ВОРОН

Повільно

Ой що ж бо то та й за бо-рон,
що по мо-рю кря- на-е?..
Ой що ж бо то за бур-ла-на,
що всіх бур-лак зби-ра-є?

Ой що ж бо то та й за ворон,

Що по морю крякає?..

Ой що ж бо то за бурлака,

Що всіх бурлак збирає? } 2

Збирайтеся, хлопці-молодці,

Та все народ молодий,

Та й поїдем, хлопці-молодці,

У той лісок Лебедин! } 2

Ой що ж бо то, хлопці-молодці,

Щось у хмарі гуде,

Ой щось бо нам, хлопці-молодці, } 2

За пригодонька буде!

Рости, рости, а клен-древо,

Рости вгору високо!..

Поховали пана-отамана
В сиру землю глибоко... } 2

Рости, рости, а клен-древо,
Рости вгору ще вище...
Поховали пана-отамана
В сиру землю ще глибше... } 2

ОХ І НЕ СТЕЛИСЯ, ХРЕЩАТИЙ БАРВІНКУ

Повільно

Ох і не сте_ ли_ ся, хре_ ща_ тий бар_ він_ ку,
та і по кру_ тій го_ рі... Гей, не втішай_ тесь,
зі_ і во_ рі_ жень_ ки, та я при_ го_ донь_ ці мо_ їй!

Ох і не стелися, хрещатий барвінку,
Та і по крутій горі...
Гей, не втішайтесь, залі воріженьки,
Та й пригодоньці мої! } 2

Бо моя пригода — козацькая врода,
Так, як ранняя роса:
Що вітер повіє, сонечко пригріє,—
Роса на землю впаде. } 2

Що вітер повіє, сонечко пригріє,
Роса на землю впаде,—
Так моя неслава, людська поговорка,
Усе марно пропаде! } 2

Наїхали пани й тії орандарі,
Воли й вози забирають...
Гей, беріть же ви усю худобоньку:
Не маю вам що казати! } 2

А я, як жив буду, то все те здобуду,
Воли й вози покуплю;
Мережані ярма, тернові занози } 2
Ще ж бо й сам я пороблю!

На людську славу й твою поговорку
Ще раз у Крим ісходжу;
Повні вози солі, повні мажі риби } 2
Ще додому привезу!

СТОЇТЬ ЯВІР НАД ВОДОЮ

Повільно

Сто- їть я- вір над
во- до- ю, в во- ду по-
- хи- лив- ся; на но- за-
- на при- го- донь- на: но-
- зак за- жу- рив- ся.

Стоїть явір над водою,
В воду похилився;
На козака пригодонька:
Козак зажурився.

Не хилися, явороньку,
Ще ж ти зелененький;
Не журися, козаченьку,
Ще ж ти молоденький!

Не рад явір хилитися,—
Вода корінь мие!
Не рад козак журитися,
Так серденько ние.

Ой поїхав з України ...
Козак молоденький,—
Оріхове сіделечко
Ще й кінь вороненький.

Ой поїхав на чужину
Та там і загинув,
Свою рідну Україну
Навіки покинув.

Звелів собі насипати
Високу могилу,
Звелів собі посадити
Червону калину.

Будуть пташки прилітати,
Калиноньку їсти,
Будуть мені приносити
З України вісті!

ОЙ КРЯЧЕ, КРЯЧЕ ТА ЧОРНЕНЬКИЙ ВОРОН

Повільно

Ой кря-че, кря-че та чор-нень-кий
во-рог та у лу-зі над во-
-до-ю; ой пла-че,
пла-че ко-зак мо-ло-день-ний
на ко-ни-ку та й во-ро-но-му.

Ой кряче, кряче та чорненький ворон
Та у лузі над водою;
Ой плаче, плаче козак молоденький } 2
На конику та й вороному.

Вороний коню, заграй підо мною
Та розбий же мою тугу,
Розбий мою тугу по темному луку } 2
Козакові та й молодому!

Ой іде козак та доріженькою,
Слізеньками умивається:

Десь моя ненька, десь моя старенька } 2
Та за мною убивається.

Ой згадай мене, мої стара нене,
Сідаючи та й обідати,—
Десь моя дитина на чужій сторонці, } 2
Да нікому та одвідати.

Ой згадай мене, моя стара нене,
Як сядеш увечері їсти,—
Десь моя дитина на чужій сторонці, } 2
Да нема од неї вісті.

ВСЯКОМУ ГОРОДУ НРАВ І ПРАВА

Рухливо

Вся_ ко_ му го_ ро_ ду нрав і пра_
ва, вся на і_ мі_ є свіа
ум го_ ло_ ва, вся_ ко_ го
при_ хо_ ті во_ дять за ніс,
вся_ ко_ го ма_ нить к на_ жи_ ві свіа біс.

Всякому городу нрав і права,
Всяка іміє свій ум голова,
Всякого прихоті водять за ніс,
Всякого манить к наживі свій біс.

Лев роздирає там вовка в куски,
Тут же вовк цапа скубе за виски,
Цап у городі капусту псує,
Всякий з другого бере за своє.

Всякий, хто вище, то нижчого гне,
Дужий безсильного давить і жме;
Бідний багатого — певний слуга,
Корчиться, гнеться пред ним, як дуга.

Всяк, хто не маже, то дуже скрипить;
Хто не лукавить, то ззаду сидить,
Всякому рот дере ложка суха,—
Хто ж є на світі, щоб був без гріха?

СТОІТЬ ЯВІР НАД ГОРОЮ

Поволі

Сто- їть я- вір над го-
 - ро- ю, все ки- ва- е
 го- ло- во- ю; буй- ні віт- ри
 по- ві- ва- ють, ру- ки
 я- во- ру ла- ма- ють.

Стоїть явір над горою,
 Все киває головою,
 Буйні вітри повівають,
 Руки явору ламають.

} 2

А вербочки шумлять низько,
 Волокуть мене до сна.
 Там тече поточок близько,
 Видно воду аж до дна.

} 2

Нащо ж мені нарікати,
 Що в селі родила мати?

Нехай у тих мозок рветься,
 Хто високо вгору дметься.

} 2

А я буду собі тихо
 Коротати малий вік,
 Так мине мене все лихо,
 Буду щаслив чоловік.

} 2

ОЙ ДОЛЯ ЛЮДСЬКАЯ

Поволі. Сумно

Ой до- ля люд-ська я -

Ой до- ля

до- ля єсть слі- па- я! Час- то служи-ть

злим, не-гід- ним і їм по- ма- га- є.

Ой доля людська,
Доля єсть сліпая!
Часто служить злим, негідним } 2
І їм помагає.

Без розуму люде
В світі живуть гарно,
А з розумом та в недолі } 2
Вік проходить марно

Ой доле людська,
Чом ти не правдива.
Що до інших дуже гречна, } 2
А до нас спесива?

ВІЄ ВІТЕР, ВІЄ БУЙНИЙ

Помірно

Ві- є ві- тер, ві- є буй- ний,
ду- би на- ги- нає, си- дить ко- зак
на мо- ги- лі та й ві- ру пи- тає.

Віє вітер, віє буйний,
Дуби нагинає,
Сидить козак на могилі } 2
Та й вітру питає:

«Скажи, вітре, скажи, буйний,
Де козацька доля?
Де фортуна, де надія, } 2
Де слава і воля?»

Йому вітер одвічає:
«Знаю, — каже, — знаю,
Твоя доля козацька } 2
В далекому краю.

Лежить вона затоптана
Сіримися волами.
Почув козак та й заплакав } 2
Дрібними сльозами.

ТА НЕ ЖУР МЕНЕ, МОЯ МАТИ

Поважно, з журбою

Та не жур мене, моя мати,
 Бо я й сам журюся,
 Ой як вийду за ворота,
 Од вітру валюся.

Ой осідлаю кониченька,
 Коня вороного,
 Нехай несе в чисте поле
 Мене молодого.

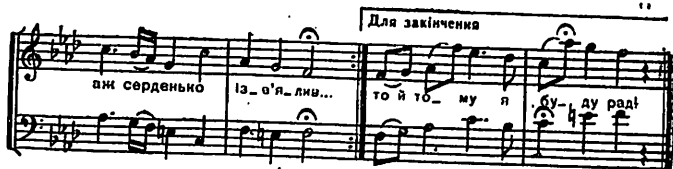
В чистім полі тирса шумить,
 Катран зеленіє...
 В чистім полі своя воля,
 Що й серце німіє.

Ой зійду я на могилу —
 Гляну-подивлюся,
 Як згадаю про ту волю,
 То й знов зажурюся.

ДЕ ТИ БРОДИШ, МОЯ ДОЛЕ

Поволі

Де ти бродиш, моя доле,
 Де ти бродиш, моя доле,
 Не допличусь я тебе!
 До сіб можна
 До сіб можна
 динь по... че
 Все питаю, все шунаю,
 аж серденько
 Все питаю, все шунаю,
 ть в'ялив...
 Все питаю, все шунаю,

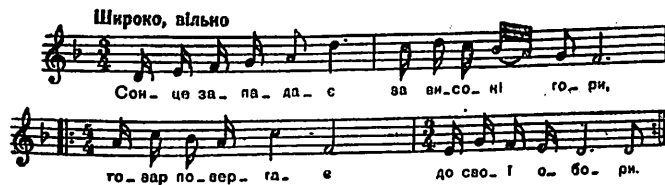

Де ти бродиш, моя доле?
 Не докличусь я тебе!
 Досі б можна дике поле
 Пригорнути до себе.
 Все питаю, все шукаю,
 Аж серденько ізв'ялив...
 Все питаю, все шукаю,
 Аж серденько ізв'ялив.

Чи на морі між купцями
 Лічиш з краму бариші,
 Чи в хоромах з панянками
 Ти регочешся вночі?
 Чи при місяці без сонця
 Чешеш кучері дівкам,
 Чи на небі із віконця
 Сучиш дулі біднякам?

Чи у полі при долині
 Диким маком ти цвітеш,
 Чи у лузі на калині
 Ти зозулею куеш?
 Ой змилуйся, моя нене,
 Та край мене хоч присядь.
 Хоч постій ти біля мене,
 То й тому я буду рад!

СОНЦЕ ЗАПАДАЄ ЗА ВИСОКІ ГОРИ

Сонце западає за високі гори,
 Тovar повертає до своєї обори. (2)

Лиш я, сиротина, без кута, без хати,
 Де ж головку склоню? — Не знати,
 не знати. (2)

Лист жене вітрами, все ж колись спочине,
 Билина водою берега достигне. (2)

Лиш я, сиротина, білим світом блуджу,
 Молодії літа марно віком нуджу. (2)

НІ РОДИНИ НЕМА, НІ ДРУЖИНИ

Поволі, сумно

Ні ро-ди-ни не-ма,
ні дру-ми-ни не-ма... Світ ши-ро-кий у-
сім, а ме-ні він тюр-ма,
а ме-ні він тюр-ма.

Ні родини нема,
Ні дружини нема...
Світ широкий усім,
А мені він тюрма,
А мені він тюрма.

Я ж усюди один,
Я ж усюди чужий,
Скрізь небажаний я —
Така доля моя,
Така доля моя.

Рік за роком мина,
Усе кращі літа...
Чи зазнаю коли
Щастя крихітку я?
Щастя крихітку я?

СХОВАЛОСЬ СОНЦЕ ЗА ГОРОЮ

Помірно

Схо-ва-лось сон-це за го-
ро-ю, ту-ман ле-гень-кий
зем-лю окрив, ше-по-че ві-тер
з ос-окою, і гай зе-
лений по-тем-нів.

Сховалось сонце за горою,
Туман легенький землю вкрив,
Шепоче вітер з осокою,
І гай зелений потемнів. } 2

Далеко спізи десь лунають,
На небі зірка миготить,
Отари з поля поспішають
У холодочок відпочить. } 2

Блакитне небо обгорнуло
Усю рослину, всіх людей,
Село в садочках потонуло,
Затюхкав пісню соловей... } 2

Моя Україно, мій ти раю,
 Ти чарівниченько моя,
 Я без кінця тебе кохаю,
 Ще й більш кохати хочу я! } 2

РОДИМИЙ КРАЮ, СЕЛО РОДИМЕ

Поволі, з сумтком

Ро-ди-мий кра-ю, се-
 -ло ро-ди-ме! Вас я ві-та-ю, міс-ця лю-би-мі!
 Зе-ле-ні ни-ви, лі-си, мо-ги-ли, ща-с-
 -ли-ві з ва-ми дні ті у-пли-ли.

Родимий краю, село родиме!
 Вас я вітаю, місця любимі!
 Зелені ниви, ліси, могили,
 Щасливі з вами дні ті уплили. } 2

І ти, хатино, стріхо старенька,
 Мила родина, нене рідненька!
 Вас повітати душа бажає,
 Потіхи більшої в світі немає. } 2

І ти, кринице, свідку любові,
 Вітай, сестрице! Вітай ми знову!
 Скажи ми правду, правду щирішу, } 2
 Чи ще знайду я любов гарнішу?

Тут і гарніше луг зеленіє,
 Тут і тепліше сонечко гріє!
 При вас бажаю віку дожити,
 В рідній землиці кості зложити. } 2

ЧОМ, ЧОМ, ЧОМ, ЗЕМЛЕ МОЯ

Помірно

Чом, чом, чом, зем- ле мо- я,
 так лю- ба ти ме- ні, так лю- ба
 ти ме- ні? Чом, чом, чом, зем-
 - ле мо- я, ча- ру- є так ме- не, кра-
 - са тво- я?

Чом, чом, чом, земле моя,
 Так люба ти мені,
 Так люба ти мені?
 Чом, чом, чом, земле моя,
 Чарує так мене
 Краса твоя?

Чим, чим, чим манить мене
 Пташні твоєї спів,
 Пахучий цвіт лісів?
 Чим, чим, чим манить мене
 Вода річок твоїх,
 Що тут пливе?

Тим, тим, тим, дитино, знай,
 Що тут ти вперше світ

Узріла в цвіті літ.
 Тим, тим, тим, дитино, знай,
 Що води ті й ліси —
 Твій рідний край!

Тут, тут, тут діди твої
 Пролили кров свою
 За віру й свободу!
 Тут, тут, тут усі твої
 Найближчі серденьку
 І дорогі!

ВЕРХОВИНО, СВІТКУ ТИ НАШ

Повільно

Вер- хо- ви- но, світ- ну ти наш! Гей, як у-
 те- бе тут ми- ло! Як іг- ри вод, пли- не тут
 час, сво- бід- но шум- но, ве- се- ло.

Трошки швидше

Ой не- ма- є кра- ю, кра- ю над ту Вер- хо-
 - ви- ну! Ко- би ме- ні тут по- бу- ти
 хоч од- ну го- ди- ну! Ой не- ма- є
 кра- ю, кра- ю над ту Вер- хо- ви- ну!
 Ко- би ме- ні тут по- бу- ти хоч од- ну го- ди- ну!

Верховино, світку ти наш!
 Гей, як у тебе тут мило!
 Як ігри вод, плине тут час,
 Свободно, шумно, весело.

Ой немає краю, краю
 Над ту Верховину!
 Коби мені тут побути
 Хоч одну годину!

} 2

З верха на верх, а з бору в бір
 З легкою в серці думкою,
 В чересі крис, в руках топір,
 Буяє легінь тобою.

Єсть у мене топір, топір
 Ще й кована бляшка,
 Не боюся ані німця,
 Ані того ляшка! } 2

Гей, що ми там Поділля край!
 Нам полонина — Поділля,
 А бори — степ, ялиця — май,
 А звіра голос — весілля!

Черемоше, Черемоше,
 Бистра твоя вода!
 Дівчинонько з Верховини,
 Гарна твоя врода! } 2

ПРИЙШОВ Я ДО ТЕБЕ, МІЙ ДУБЕ ЗЕЛЕНИЙ

Помірно
 Один

Прийшов до тебе, мій
 дубе зелений, стоїш, мов король ти у темнім гаю,
 Двоє
 Послухай, мій дубе, мій друже коханий,
 Тобі розкажу я всю тугу свою.

Прийшов я до тебе, мій дубе зелений,
 Стоїш, мов король, ти у темнім гаю,
 Послухай, мій дубе, мій друже коханий,
 Тобі розкажу я всю тугу свою. } 2

Як гарно у вас тут у темному гаю:
 Тут пташки співають, а там соловей,
 Тут місяць веселий, тут зіроньки сяють,
 Тут краще й миліше, ніж там у людей. } 2

А там живуть люди, та все брати рідні,
 А згоди, братерства і правди нема,
 Там річки криваві, там брехні, там сльози,
 Там брат з свого брата сорочку зніма. } 2

ПОВІЙ, ВІТРЕ, ПОВІЙ, ВІТРЕ

те поспішаччи

По- вій, віт- ре, по- вій, віт- ре,
від- ко- ли тя про- шу, роз- вій, віт- ре,
ту- гу мо- ю, що на сер- ці мо- шу!

Повій, вітре, повій, вітре,
Відколи тя прошу,
Розвій, вітре, тугу мою,
Що на серці ношу.

Буду віять, буду віять,
Не переставати,
Тільки туги не розвію,
Що має бог дати.

Ой вийду я, ой вийду я
На високу гору,
Стану-гляну, подивлюся
У глибоку воду.

А там рибка, а там шука
Гуляє доволі,
А у мене молоді
Ні щастя, ні долі.

Купала-сь ня, моя мамко,
Три рази на днину;
Не купала-сь мене, мамко,
В щасливу годину.

Було б мене, моя мати,
Раз на день купати,
Було б мені, моя мати,
Щастя долю дати.

ДИВЛЮСЬ Я НА НЕБО

Повільно

Дивлюсь я на небо та й
думку гадаю: чому я не сокіл, чому
не літаю, чому мені, боже, ти
крилець не дав? — Я б землю покинув і
в небо злітав!

Дивлюсь я на небо та й думку гадаю:
Чому я не сокіл, чому не літаю,
Чому мені, боже, ти крилець не дав? —
Я б землю покинув і в небо злітав!

Далеко за хмари, подалі від світу,
Шукать собі долі, на горі — привіту,
І ласки у зірок, у сонця просять,
У світі їх ясним все горі втопить.

Бо долі ще змалку здаюсь я нелюбий,—
Я наймит у неї, хлопцюга прибудний;
Чужий я у долі, чужий у людей!
Хіба ж хто кохає нерідних дітей?..

СКАЖИ МЕНІ ПРАВДУ

Повільно, не поспішаючи

Скажи мені правду, мій добрий козаче,
Що діяти серцю, коли заболить?
Як серце застогне і гірко заплаче,
Як дуже без щастя воно защемить?
Як горі, мов терен, всю душу поколе,
Коли одуралось тебе вже усе,
І ти, як сухе перекотиполе,
Не знаєш, куди тебе вітер несе?

Скажи мені правду, мій добрий козаче,
Що діяти серцю, коли заболить?
Як серце застогне і гірко заплаче,
Як дуже без щастя воно защемить? } 2

Як горі, мов терен, всю душу поколе,
Коли одуралось тебе вже усе,
І ти, як сухе перекотиполе,
Не знаєш, куди тебе вітер несе? } 2

Е, ні,— кажеш мовчки,— скосивши билину,
Хоч рано і вечір водою полий,—

Не зазеленіє; кохай сиротину,
А матері й батька не бачити їй! } 2

Отак і у світі: хто рано почує,
Як серце застогне, як серце зітхне,
Той рано й заплаче... А доля шуткує —
Поманить, поманить та й геть полине... } 2

А можна ж утерпіть, як яснее сонце
Блисне і засяє для миру всього
І гляне до тебе в убоге віконце?
Осліпнеш, а дивишся все на його! } 2

МАЛА МАТИ СИНА

Спокійно, не поспішаючи

The musical score is written on three staves. The first staff begins with a treble clef and a 2/4 time signature. The melody is simple and folk-like. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables that span across notes. The lyrics are: 'Ма_ ла ма_ си_ на, си_ на е_ ди_ но_ го, пі_ сла_ ла до вій_ ська хлоп_ ця мо_ ло_ до_ го.'

Мала мати сина,
Сина єдиного,
Післала до війська } 2
Хлопця молодого.

Ой іди, синочку,
Та й не забавляйся,
За рочок, за другий } 2
Додому вертайся.

А на перший рочок
Прилетів листочок,
А на другий рочок } 2
Приїхав синочок.

Ой іде синочок
З далеких доріжок,
Припав мамці своїй } 2
До біленьких ніжок.

ОЙ ПОКРИЛИСЬ БІЛИМ СНІГОМ ПОЛОНІНИ

Протяжно, співуче

Ой по_кри_лись бі_лим сні_гом по_ло_ни_ни,
дєсь по_ї_хав хло_пець ми_лий з Бу_но_ви_ни,
на про_щан_ня дав дів_чи_ні сн_ю чіч_ку,
сам про_пав, не_на_че ка_мінь в би_стру річ_ку.

Ой покрились білим снігом полонини,
Десь поїхав хлопець милий з Буковини,
На прощання дав дівчині синю чічку*, }
Сам пропав, неначе камінь в бистру річку. } 2

Ой заплачеш, моя мила, ой заплачеш,
Бо мене уже ти більше не побачиш.
Йшов шукати ліпшу долю в чужім краю, }
А тепер тут на чужині пропадаю. } 2

Ой між горами трембіта трембітає,
Із-за гаю гайвороння вилітає...
Дівчинонька плаче, хлопця виглядає, }
Тільки милий із чужини не вертає. } 2

Розцвіла весняним цвітом Буковина,
Довго ждала — не діждалася дівчина,
Залишив на згадку милий синю чічку,
Сам пропав, неначе камінь в бистру річку. } 2

* Чічка — квітка.

НА ЧУЖИНІ ТЯЖКО ЖИТИ

Вільно, не поспішаючи

Музична партитура для голосу та фортепіано. Вона складається з трьох рядків нот. Під нотою першого рядка знаходяться літери: Не чу_ жи_ ні тяж_ ис жи_ ти, ян. Під нотою другого рядка: той на_ мінъ пі_ дой_ ми_ ти на_ мінъ здійму — від_. Під нотою третього рядка: _по_ чи_ ну, на чу_ жи_ ні мвр_ но ги_ ну.

На чужині тяжко жити,
Як той камінь підоймити,
Камінь здійму — відпочину,
На чужині марно гину. } 2

Бо чужина — не родина,
Плаче серце, як дитина,
Плаче воно — знає чого:
Нема правди ні від кого. } 2

На родині сонце гріє...
На чужині вітер віє,
Вітер віє, траву хилить,
За родинів серце болить. } 2

Болить воно — знає чого:
Нема правди ні від кого,

Нема правди та й не буде.
Розібрали правду люде. } 2

Розібрали — розсудили,
Щоби ми ся не любили,
Щоби ми ся не любили,
Щоб ми в парі не ходили. } 2

ЧУЄШ, БРАТЕ МІЙ

Поволі

Чу-єш, бра-те мій, го-ва-ри-шу
 мій, від-лі-та-ють сі-рим шну-ром жу-рав-лі
 у ви-рїї: кли-чуть: кру-кру- кру... На чу-єш-ні у-м-
 ру, за-ки мо-ре пе-ре-ле-чу, крилонь-ки лі-
 -гру, кри-лонь-ки зі-гру, кру- кру- кру-

Чуєш, брате мій,
 Товаришу мій,
 Відлітають сірим шнуром
 Журавлі у вирїї;

Кличуть: кру-кру-кру...
 На чужині умру,
 Заки море перелечу,
 Крилоньки зітру,
 Крилоньки зітру,
 Кру-кру-кру...

Мерехтить в очах
 Безконечний шлях,
 Гине, гине в темній мряці
 Слід по журавлях.

Кличуть: кру-кру-кру...
 На чужині умру,
 Заки море перелечу,
 Крилоньки зітру,
 Крилоньки зітру,
 Кру-кру-кру...

ЗЕЛЕНИЙ ГАЙ, ПАХУЧЕ ПОЛЕ

Помірно
Всі

Музична партитура для голосу та фортепіано. Вона складається з чотирьох систем. Перша система містить нотування для голосу та фортепіано з підписом 'Помірно' та 'Всі'. Друга система продовжує мелодію. Третя система містить підписи 'Широко' та 'Одна' над голосом та 'Всі' над фортепіано. Четверта система завершує мелодію. Підписи під нотою вказують на ліричні частини: 'Зе- ле- ний гай, па- ху- че', 'по- ле в тюр- мі при- сні- ли- ся ме-', '- ні, степ ши- ро- кий, не- на- че', 'мо- ре, в да- ле- кий рід- ний сто- ро- ні.'

Зе- ле- ний гай, па- ху- че

по- ле в тюр- мі при- сні- ли- ся ме-

Широко
Одна

Всі

- ні, степ ши- ро- кий, не- на- че

мо- ре, в да- ле- кий рід- ний сто- ро- ні.

Зелений гай, пахуче поле
В тюрмі приснилися мені,
І степ широкий, неначе море,
В далекій рідній стороні. } 2

Садрк вишневий коло хати,
Хатина вбогая моя,
А в тій хатині сумує мати,
Ї лежить, нездужає сестра. } 2

Поблідло личко, згасли очі,
Надія вмерла, стан зігнувся...
І я заплакав опівночі,
І, гірко плачучи, проснувся. } 2

ОЙ ЧОГО ТИ, ДУБЕ

Стримано

Ой чо_ го ти, ду_ бе,
на яр по_ хи_ лив_ ся? Ой чо_ го, но_
- зв_ че, не спиш, за_ жу_ рив_ ся?

Ой чого ти, дубе,
На яр похилився?
Ой чого, козаче,
Не спиш, зажурився?

Гей, мене чарують
Зорі серед ночі,
Не дають заснути
Серцю карі очі.

Гей, лети, мій коню,
Степом і ярами,
Розбий мою тугу
В бою з ворогами!

ПОЮ КОНІ ПРИ ДУНАЮ

Виразно, не поспішаючи

По_ ю ко_ ні при Ду_ на_ ю,
а сам сто_ ~ та й ду_ мд_ ю:
ко_ ні на_ рі, ко_ ні си_ ві,
а я, молод нещас_ ли_ вий!

Пою коні при Дунаю,
А сам стою та й думаю:
Коні карі, коні сиві,
А я, молод, нещасливий!

Ой чого ж я так нещасний?
Чим не козак, чим не красний?
Чи мій палаш не острений,
Що мій світок засмучений?

Світ широкий, сонце гріє,
Від заходу вечоріє,
Темна нічка — не видати,
А я мушу з кіньми спати.

Сплю годину та й сплю другу,
Годі знести серцю тугу!

Коні карі, коні сиві,
Будьте ви мені зичливі!

Буду медом вас поїти,
Та й буду вас напувати,
Занесіть мя, де я знаю,
Де калина в темнім гаю!

Де калина червоненька,
Де хатина низесенька,
Де хатина низесенька,
Там дівчина Марусенька.

Світить, світить, ясні зорі!
Коні мої, вірні коні,
Коні карі, коні сиві,
Будьте ви мені зичливі!

ОЙ ДНІСТРЕ МІЙ, ДНІСТРЕ

Широко, вільно

«Ой Дніс-тре мій, Дніс-тре, річ-
-ко ж мо-я ми-ла, чу-ди ти так сум-но плывеш?»
«Я пли-ву у мо-ре, щоб там сво-є го-ре за-
-бу-ти, вто-пи-ти на дні.»

«Ой Дністре мій, Дністре,
Річко ж моя мила,
Куди ти так сумно плывеш?»
«Я пливу у море,
Щоб там своє горе
Забути, втопити на дні».

«Ой Дністре пливучий,
Широкий, могучий,
Візьми свої води, очисти!
Пливи в тихе море,
Лиши там своє горе
І знову до нас поверни!»

ОЙ НЕ П'ЮТЬСЯ ПИВА, МЕДИ

Широко

Ой не п'ють- ся пи- ва, ме- ди,
не п'ють- ся во- да,
при- лу- чи- лась чу- ма- ко- ві, гей, гей,
гей, гей, у сте- пу бі- да.

Ой не п'ються пива, меди,
Не п'ється вода,
Прилучилась чумакові,
Гей, гей, гей, гей,
У степу біда.

Заболіла головонька,
Заболів живіт,
Упав чумак коло воза,
Гей, гей, гей, гей,
Упав та й лежить.

Із Одеси преславної
Завезли чуму.
Покинули товариша,—
Гей, гей, гей, гей,
Горенько йому!

Воли його коло' воза
Понуро стоять,
А із степу гайворони,
Гей, гей, гей, гей,
До його летять.

Ой не клюйте, гайворони,
Чумацького трупа:
На лювавшись, подохнете,
Гей, гей, гей, гей,
Коло мене вкупі.

Ой полетіть, гайворони,
Мої сизокрилі,
До батечка та скажіте,
Гей, гей, гей, гей,
Щоб службу служили.

Та за мою грішну душу
Псалтир прочитали,
А дівчині молоденькій,
Гей, гей, гей, гей,
Скажіть, щоб не ждала.

ГЕЙ, ТРИ ШЛЯХИ ШИРОКІІ

Широко

Гей, три шляхи широкіі,
до купи зійшлися, з України на чужину,
брати розійшлися.

Варіант Повільно

Ой, три шляхи широкіі,
до купи зійшлися, з України на чужину,
брати розійшлися.

Гей, три шляхи широкіі
Докупи зійшлися.
З України на чужину
Брати розійшлися.

Покинули стару матір,
Той жінку покинув,
А той сестру. А найменший —
Молоду дівчину.

Посадила стара-мати
Три ясени в полі,
А невістка посадила
Високу тополю.

Три явори посадила
Сестра при долині...
А дівчина заручена —
Червону калину.

Ні прийнялись три ясени,
Тополя всихала,
Повсихали три явори,
Калина зов'яла.

Не вертаються три брати,
Плаче стара мати,
Плаче жінка з діточками
В нетопленій хаті.

Сестра плаче, йде шукати
Братів на чужину...
А дівчину заручену
Кладуть в домовину.

Не вертаються три брати,
По світу блукають,
А три шляхи широкіі
Терном заростають.

ТЕЧЕ ВОДА В СИНЕ МОРЕ

Широко

Те че во да в си не мо ре,
 та не ви ти на с; шу на ко зан свою
 до лю, в до лі не ма с.

Тече вода в синє море,
 Та не витікає;
 Шука козак свою долю,
 А долі немає. } 2

Пішов козак світ за очі;
 Грає синє море,
 Грає серце козацькеє,
 А дума говорить: } 2

— Куди ти йдеш, не спитавшись?
 На кого покинув
 Батька, неньку старенькую,
 Молоду дівчину? } 2

На чужині не ті люди,
 Тяжко з ними жити:
 Ні з ким буде поплакати,
 Ні поговорити. } 2

Сидить козак на тім боці,—
 Грає синє море,
 Думає, доля зустрінеться,
 Спіткалося горе. } 2

А журавлі летять собі
 На той бік ключами,
 Плаче козак — шляхи биті
 Заросли тернами... } 2

ВІТЕР З ГАЄМ РОЗМОВЛЯЄ

Помірно

Ві-тер з га-єм роз-мов-ля-є,
 шеп-че з о-со-кою, пли-ве чо-вен
 по Ду-на-ю, о-дин за во-до-ю.

Вітер з гаєм розмовляє,
 Шепче з осокою,
 Пливе човен по Дунаю
 Один за водою. } 2

Пливе човен, води повен,
 Ніхто не спиняє,
 Може б спинив рибалонька,
 Та його немає. } 2

Гойдається сюди-туди,
 Аж серденько мліє,
 Без весельця пливе собі,
 Куди вітер віє. } 2

Виплив човен в сине море,
 А воно заграло,
 Погралися чорні хвилі —
 І скіпок не стало. } 2

Недовгий час — як човнові
 До синього моря,—
 Сиротині на чужину,
 А там і до горя. } 2

Пограються добрі люди,
 Як холодні хвилі,
 Поки схочуть, поки стане
 В сердешного сили. } 2

Потім їм подивляться,
 Як сирота плаче,
 Потім спитай: де сирота,—
 Не чув і не бачив. } 2

ЕСТЬ НА СВІТІ ДОЛЯ

Співає

Єсть на світі доля,
 а хто її знає?
 Єсть на світі воля,
 а хто ж її має?
 Єсть люди на світі,
 сріблом-злотом сяють,
 здається, й панують,
 а долі не знають.

Єсть на світі доля,
 А хто її знає?
 Єсть на світі воля,
 А хто ж її має?
 Єсть люди на світі,
 Сріблом-злотом сяють,
 Здається, й панують,
 А долі не знають.

Ні долі, ні волі.
 З нудьгою та горем
 Жупан надівають,
 А плакати сором.
 Візьміть срібло й злото
 Та й будьте багаті!

А я візьму сльози —
 Лихо виливати!

Затоплю неволю
 Дрібними сльозами,
 Затоплю неволю
 Білими ночами!
 Тоді я веселий,
 Тоді і багатий,
 Як буде серденько
 По і гуляти!

ЗА БАЙРАКОМ БАЙРАК

Поважно

За бай_ра_ ном байрак, за бай_ра_ ном бай_рак,
 в там степ та мо_ ги_ ла.
 із мо_ ги_ ли ко_ зак, із мо_ ги_ ли ко_ зак.
 вста_ с си_ вий, по_ ги_ лий

За байраком байрак, (2)
 А там степ та могила.
 Із могили козак (2)
 Встає сивий, похилий.

Встає сам уночі,
 Іде в степ, а йдучи
 Співа, сумно співає:
 «Наносили землі,
 Та й додому пішли,
 І ніхто не згадає.

Нас тут триста, як скло,
 Товариства лягло!
 І земля не приймає.
 Як запродав гетьман
 У ярмо християн,
 Нас послав поганяти.

По своїй, по землі
 Свою кров розлили.
 І зарізали брата.
 Крові брата впились
 І отут полягли
 У могилі заклятій».

Та й замовк, зажуривсь
 І на ис похилився,
 Став а самій могилі.
 На Дніпро позирав,
 Тяжко плакав, ридав,
 Сині хвилі голосили.

З-за Дніпра, із села,
 Луна гаєм гула,
 Треті півні співали.
 Провалився козак,
 Стрепенувся байрак,
 А могила застогнала.

ЗОРЕ МОЯ ВЕЧІРНЯЯ

Помалу.

Зо-ре! мо-я ве-чір-ня-я,
зі-йди над го-ро-ю по-го-во-рим,
ти-хо-сень-ко в не-во-лі, з то-бо-ю.
Роз-ка-жи, як за го-ро-ю со-неч-ко сі-
да-є, як у Дні-пра ве-селоч-ка
ве-ду по-ць ча-є.

Зоре моя вечірняя,
Зійди над горою,
Поговорим тихесенько
В неволі з тобою.

Розкажи, як за горою
Сонечко сідає,
Як у Дніпра веселочка
Воду позичає.

Як широка сокорина
Віти розпустила...

А над самою водою
Верба похилилась —

Аж' по воді розіслала
Зелені віти,
А на вітах гойдаються
Нехрещені діти.

ДУМИ МОЇ

Полнолі

Ду-ми мо-ї, ду-ми мо-ї, ли-хо ме-ні
з ва-ми! На-що ста-ли на па-пе-рі сум-ни ми ря-
-да-ми?.. Чом вас ві-тер не роз-ві-яв
в сте-пу, як пи-ли-ну? Чом вас ви-хо
не при-спа-ло, як сво-ю ди-ти-ну?..

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!
Нащо стали на папері
Сумними рядами?..
Чом вас вітер не розвіяв
В степу, як пилину?
Чом вас, лихо не приспало,
Як свою дитину?..

Думи мої, думи мої,
Квіти мої, діти!
Виростав вас, доглядав вас —
Де ж мені вас діти?..
В Україну ідіть, діти!
В нашу Україну,

Попідтинню, сиротами,
А я — тут загину.

Там знайдете шире серце
І слово ласкаве,
Там знайдете ширю правду,
А ще, може, й славу...
Привітай же, моя ненько!
Моя Україно!
Моїх ток нерозумних,
Як свою дитину.

ЛЕТИ, МОЯ ДУМО

Помірно

Ле- ти, мо- я ду- мо, в ве- чір- ню го- ди- ну да-
- ле- но- да- ле- но з від- сіль! Ле-
- ти, мо- я ду- мо, у ту- ю ха- ти- ну, де
слу- ха- є каз- ну то- піль.

Лети, моя думо, в вечірню годину
Далеко-далеко з відсіль!
Лети, моя думо, у тую хатину,
Де слухає казку топіль.

Жила в тій хатині дівчина кохана,
А може, й живе — то вклонись,
Скажи ти їй правду, болючу, мов рана,
Що я вже не той, що колись.

Що гасне мій погляд, німіє мій голос,
А скиби зорали чоло,
Поволі в неволі сивіє мій волос,
А терня у груди вросло.

ЯК Я, БРАТТЯ, РАЗ СКОНАЮ

Помірно

Як я, брат-тя, раз ско- на- ю, за- не- сить ме-
- но, де зна- ю, за- не- сі- то в У- кра- ї- ну,
там ро- див- ся, там за- ги- ну. За- не- сі- то
в У- кра- ї- ну, там ро- див- ся, там за- ги- ну.

Як я, браття, раз сконаю,
Занесіть мене, де знаю,
Занесіть в Україну,—
Там родився, там загину. } 2

Там і мила спогадає,
Хто в могилі спочиває;
І заб'ється в ній серденько,
Піде сльоза по личеньку. } 2

Там рідненький вітер віє,
Сонце світить, сонце гріє.
Прийдуть діти зілля рвати,
Будуть мене споминати. } 2

ЧОРНІ БРОВИ, КАРІ ОЧІ

Широко, з піднесенням

Чор-ні, бро-ви, на-рі-т о-чі,
 тем-ні, як ніч-ка, яс-ні, як день!
 Ой о-чі, о-чі, о-чі ді-во-чі,
 де ж ви нав-чи-лись зво-дять лю-дей?

Чорні брови, карі очі,
 Темні, як нічка, ясні, як день!
 Ой очі, очі, очі дівочі,
 Де ж ви навчились зводить людей? } 2

Вас і немає, а ви мов тут,
 Світите в душу, як дві зорі.
 Чи в вас улита якась отрута,
 Чи, може, справді ви знахарі? } 2

Чорні брови — стрічки шовкові,
 Все б тільки вами я любувавсь.
 Карі очі, очі дівочі,
 Все б тільки я дивився на вас! } 2

Чорні брови, карі очі!
 Страшно дивиться під час на вас:
 Не будеш спати ні вдень, ні вночі,
 Все будеш думать, очі, про вас. } 2

ЯКБИ МЕНІ НЕ ТИНОЧКИ

Помірно

Як-би ме-ні не ти-ноч-ки та й не пе-ре-ра-
 -ла-зи, хо-див би я до дів-чи-ни
 по чо-ти-ри ра-зи, хо-див би я
 до дів-чи-ни по чо-ти-ри ра-зи.

Якби мені не тиночки
 Та й не перелази,
 Ходив би я до дівчини
 По чотири рази. } 2

Якби мені не тиночки
 Та й не перетинки,
 Ходив би я до дівчини
 Та щовечоринки. } 2

Галю, серце, рибко моя,
 Що мені казати?
 Хотів би я тебе одну
 Цілий вік кохати. } 2

В ЧАРАХ КОХАННЯ

Повільно, не поспішаючи

В ча-рах ко-хан-ня мо-є ді-ву-
-ван-ня, хо-чу я віль-но, як
пташ-ка, про-жити віль-не ко-хан-ня,
віль-не об-ран-ня, — сер-день-ку
во-ля, як хо-че лю-бити!

В чарах кохання мое дивування,
Хочу я вільно, як пташка, прожити!
Вільне кохання, вільне обрання, —
Серденьку воля, як хоче любити!

Шкода й розмови: святої любові
Силою в серце не можна вложити...
Поки шовкові чорнітимуть брови —
Дайте бо жить мені, дайте бо жить!

Той мені шепче... Той руки цілує.
Той тут навколішки смирно стає,

Той мені вірші любовні віршує,
Той аж поклони, мов богові, б'є...

З них же один мені бачиться всюди,
До одного тільки серце лежить...
Поки горять мої полум'ям груди —
Дайте бо жить мені, дайте бо жить!

Нащо питати, якого кохати? —
Серце ко зразу вгадало само.
Нащо шукати, котрий багатий? —
Там, де багатство, там певне яро.

Ненька зітхає, а батенько лає,
Слава недобра про мене біжить...
Суд-пересуд... Але все те минає.
Дайте бо жить мені, дайте бо жить!

Що тут і батько, і рідная мати?
Що тут всі родичі, що увесь мир?
Все мені байдуже! Годі й казати...
Байдуже глум і людський поговорі!

Серденько б'ється, і ние, і рветься,
В грудях гарячих пала і дрижить...
Поки аж молодість красна минеться,
Дайте бо жить мені, дайте бо жить!

ЧОВЕН ХИТАЄТЬСЯ

Плавно, не поспішаючи

чо-вен хи-та-єть-ся се-ред во-ди,
 в мі-сяч-нім сьві-ті бі-лі-ють са-ди,
 пле-ще о хви-лі вес-ло.
 зда-ле-ка вид-но се-ло.
 Лю-ба дів-чи-но, прий-ди, прий-ди!
 За-бу-дем ден-не зло! зло! чо-
 -вен по во-ді ви-хи-ту-є-
 -ться, но- зда-є дів-чи-ни ви-
 -пи-ту-є-ть-ся, „Чом в те-бе,
 дів-чи-но, оч-ка чор-не-сонь-

ніч-ки, від тем-ної ніч-ки, мій
 ми-ле-сонь-ний!

Човен хитається серед води,
 Плеще о хвилі весло,
 В місячній сьвіті біліють сади,
 Здалека видно село.

Люба дівчино, приходи, приходи, } 2
 Забудем денне зло!

Човен по воді вихитується,
 Козак в дівчини випитується:

«Чом в тебе, дівчино,
 Очка чорнесенькі?»
 «Від темної нічки,
 Мій милесенький».

Човен хитається серед води,
 Плеще о хвилі весло,
 В місячній сьвіті біліють сади,
 Здалека видно село.

Люба дівчино, приходи, приходи, } 2
 Забудем денне зло!

Човен по воді вихитується,
 Козак в дівчини випитується:

«Чом в тебе, дівчино,
 Уста солоденькі?»
 «Щоб ти цілував їх,
 Мій милесенький».

ХУСТОЧКО Ж МОЯ, ШОВКОВАЯ

Помалу

Хус- точ- ко ж мо- я,
 шов- ко- ва- я! Те- бе ми- лля
 дав, бо ме- не спо- до- бав,
 ко- ло те- ї. та кри- ни- чень- ки,
 ян зо мно- ю сто- яв. я. я.

Хусточко ж моя, шовковая!
 Тебе милий дав, бо мене сподобав,
 Коло теї та криниченьки,
 Як зо мною стояв. } 2

Хусточко ж моя, червоная,
 Тебе милий дав, бо мене сподобав,
 Коло теї та криниченьки,
 Як зо мною стояв. } 2

Я ж по хустоньці вишиваю,
 Шовком, золотом мережаю,
 Дрібненькими та слізоньками
 Та й обливаюсь. } 2

Ой я хустоньку вишиваю.
 З нею думкою розмовляю.
 Все про того та козаченька. } 2
 Що я кохаю.

Хусточко ж моя, вишиваная!
 Чи на те ж тебе я вишивала,
 Щоб нелюбу та й немилому
 Тепер відтала? } 2

Хусточко ж моя, гаптованая!
 Чи на те ж бо я гаптувала,
 Щоб старому, супротивному,
 Тебе чіпляла? } 2

Хусточко ж моя, безщасная!
 Обітри мої ти слізоньки,
 Що з очей моїх течуть карих,
 Як тії річки! } 2

Хусточко ж моя, безталанная!
 Ти закрий мої карі оченьки,
 Як я ляжу в домовину
 Від любовоньки! } 2

ТЕЧЕ РІЧКА НЕВЕЛИЧКА

Помірно

Тече річка невеличка
 з вишневого саду...
 кличе козак дівчиноньку
 собі на пораду.
 Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!
 кличе козак дівчиноньку
 собі на пораду.

Тече річка невеличка
 З вишневого саду...
 Кличе козак дівчиноньку
 Собі на пораду.
 Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!
 Кличе козак дівчиноньку
 Собі на пораду.

«Порадь мене, дівчинонько,
 Як рідная мати,
 А чи мені женитися,
 А чи тебе ждати?»

Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!
 А чи мені женитися,
 А чи тебе ждати?»

«Ой я тебе, козаченьку,
 І раджу й не раджу,
 Я з тобою вечір стою,
 На іншого важу.
 Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!
 Я з тобою вечір стою,
 На іншого важу!»

«Бодай тебе, дівчинонько,
 З твоєю радою:
 Я до тебе з ширим серцем,
 А ти з неправдою!
 Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!
 Я до тебе з ширим серцем,
 А ти з неправдою!»

Бодай же ти, дівчинонько,
 Тоді заміж вийшла,
 Як у млині на камені
 Пшениченька зійшла!
 Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!
 Як у млині на камені
 Пшениченька зійшла!»

«Бодай же ти, козаченьку,
 Тоді оженився,
 Як у лісі при дорозі
 Сухий дуб розвився!
 Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!
 Як у лісі при дорозі
 Сухий дуб розвився!»

Ой у млині на камені
 Пшениченька зійшла...
 Ще молода дівчинонька,
 А вже заміж вийшла.
 Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!
 Ще молода дівчинонька,
 А вже заміж вийшла.

Ой у лісі при дорозі
 Сухий дуб розвився...
 Козак старий, літа пройшли,
 А ще не женився.
 Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!
 Козак старий, літа пройшли,
 А ще не женився.

СТРІВ КОЗАК ДІВЧИНУ.

Жваво

Стрів но- зак дів- чи- ну,
 став ся пи- та- ти: «Де жи- веш,
 дів- чи- но, як те- бе зва- ти?»

Стрів козак дівчину,
 Став ся питати:
 «Де живеш, дівчино,
 Як тебе звати?» } 2

Стала дівчина,
 Почервоніла
 І не стямилася,
 Що відповіла: } 2

«Звуть мене донею
 Батько і ненька,
 Ти, як зустрінеш.
 Зви мя серденько!» } 2

СОНЦЕ НИЗЕНЬКО

Помірно

Сон_ це ни_ зень_ ко, ве_ чір бли_
 зень ко, спі_ шу до те_ бе,
 ле_ чу до те_ бе, мо_ є сер_
 день ко! Мо_ є сер_ день_ ко!

Сонце низенько, вечір близенько,
 Спішу до тебе, лечу до тебе,
 Моє серденько! (2)

Ти ж обіцялась мене вік любити,
 Ні з ким не знатись, усіх цуратись,
 А для мене жити! (2)

Ой як я прийду, тебе не застану,—
 Згорну рученьки, згорну біленькі
 Та й нежив я стану! (2)

СОНЦЕ НИЗЕНЬКО

Не швидко, співаюче

Сон_ ь ни_ зень_ ко,
 ве_ чір бли_ зень_ ко, вий_ ди до
 ме_ не, мо_ є сер_ день_ ко,
 вий_ ди до ме_ не, мо_ є сер_ день_ ко!

Сонце низенько, вечір близенько,
 Вийди до мене, моє серденько! (2)

Ой вийди, вийди, та не барися,
 Моє серденько розвеселиться. (2)

Ой вийди, вийди, серденько Гаю,
 Серденько, рибонько, дорогий кришталю! (2)

Ой вийди, вийди, не бійсь морозу,—
 Я твої ніженьки в шапочку вложу! (2)

Через річеньку, через болото
 Подай рученьку, моє золото! (2)

Через річеньку, через биструю
 Подай рученьку, подай другуго! (2)

Ой біда, біда, який я вдався,—
Брів через річеньку, та не вмивався. (2)

Ой завернуса та умиюся,
На свою милую хоч подивлюся. (2)

«Ой не вертайся та не вмивайся,
Ти ж мені, серденько, й так сподобався. (2)

Ой там криниця під перелазом —
Вмиємось, серденько, обое разом. (2)

Моя хустина шовками шита,
Утремось, серденько, хоч буду бита. (2)

Битиме мати, знатиму, за що:
За тебе, серденько, не за ледащо!» (2)

СОНЦЕ ЗАХОДИТЬ

Не поспішаючи
Один

Сон- це за- ходить, мі- сяць і- схо- дить,

Двоє

чо- вон по річ- ці ти- хо пли- ве, в чов- ні дів- чи- на

піс- ню спі- ва- є, а в но- зелень- на сер- денько мре.

Сонце заходить, місяць ісходить,
Човен по річці тихо пливе,
В човні дівчина пісню співає,
А в козаченька серденько мре.

Пісня лунає в зеленім гаї,
Ніжно по струнах ходить рука;
Личко рум'яне, карії очі
Зачарували вміть козака.

«Дівчино мила, зіронько ясна,
Як нам з тобою мило в цей час,
Люба розмова, ніжні зітхання,
Вірне кохання — щастя для нас!»

«О, мій коханий, соколе ясний,
Без тебе в світі не можу жить»,

Будемо щиро серцем кохати,
Радість і горе разом ділити».

Місяць на небі, зіроньки сяють,
Тихо по річці човен пливе...
Козак з дівчиною пісню співають,
Пісню про радість, щастя своє.

ОЙ І ЗЙДИ, ЗЙДИ, ТИ ЗІРОНЬКО ТА ВЕЧІРНЯЯ

Поволі, плавно

Ой і зйди, зйди,
ти зі-ронь-ко та ве-чір-ня-я! Ой вижди,
вий-ди, дів-чи-нонь-ко
мо-я вір-на-я! Чор-на-я!

Ой і зйди, зйди,
Ти зіронько та вечірняя!
Ой вижди, вижди,
Дівчинонько моя вірна! } 2

Рада б зірка зйти —
Чорна хмара та й наступає;
Рада б дівка вийти,
Так матуся її не пускає. } 2

Ой зіронька зйшла,
Усе поле та й освітила;
Ой дівчина вийшла,
Козаченька та й звеселила. } 2

СОКОЛОМ-СТРІЛОЮ

Широко, не поспішаючи

Со-ко-лом-стрі-ло, ю зле-тів би ту-ди,
 де мо-я ми-лень-ка чер-па-є во-ди,
 де мо-я ми-лень-ка чер-па-є і п'є,
 там-ту-ди зле-тів би-там сер-це мо-є!
 Там-ту-ди зле-тів би. Там-ту-ди зле-тів би,
 там, де сер-це мо-є!

Соколом-стрілою злетів би туди,
 Де моя миленька черпає води,
 Де моя миленька черпає і п'є,
 Там-туди злетів би,— там серце моє!
 Там-туди злетів би, (2)
 Там, де серце моє!

Дивлюсь я в віконце — моя мила йде,
 У правій рученьці жбаночок несе,
 Зійшов я в долину — її догонив
 Та й до свого серця ніжно притулив.
 А серденько тьох-тьох, (2)
 А серденько тьох-тьох!

СМІЮТЬСЯ-ПЛАЧУТЬ СОЛОВ'У

Помірно

Смі-ють-ся-пла-чуть со-ло-в'у
 б'ють піс-ня- в гру-ди... Ці-луй, цілуй, ці-луй
 -луй і-і, знов мо-ло-дість не бу-де!
 Смі-ють-ся-пла-чуть со-ло-в'у
 б'ють піс-ня-ми в гру-ди... Ці-луй, ці-луй, ці-луй
 -луй і-і, знов мо-ло-дість не бу-де! Ці-луй
 -луй цілуй, ці-луй і-і, знов мо-ло-дість не бу-де!

Варіант Помірно

Сміються-плачуть солов'ї
 І б'ють піснями в груди...
 Цілуй, цілуй, цілуй її,
 Знов молодість не буде! } 2

Ти не дивись, що буде там,
 Чи забуття, чи зрада,—
 Весна іде назустріч нам,
 Весна в цей час нам рада. } 2

На мент єдиний залиши
Свій сум, думки і горе,
І струмись власної душі } 2
Улий в шумляче море.

Лови летючу мить життя,
Чаруйсь, хміль, впивайся,
І серед мрій і забуття } 2
В розкошах закохайся.

Поглянь: уся земля тремтить
В палких обіймах ночі,
Лист квітці мрійно шелестить, } 2
Траві струмок воркоче.

Відбилися зорі у воді,
До хмар летять тумани,
Там ллються пахощі густі, } 2
Там гнуться верби п'яні.

Чого ж стоїш без руху ти,
Коли весь світ співає?
Налагодь струни золоті — } 2
Бенкет весна справляє!

Сміливо йди під дзвін чарок,
З вогнем, піснями в гості
На свято радісне квіток, } 2
Кохання, снів і млости.

Як іскра ще в тобі горить
І згаснути не вспіла,
Гори! Життя — єдина мить } 2
Для смерті — вічність ціла!

Загине все без вороття,
Що візьме час, що люди,
Погасне в серці багаття } 2
І захохнуть груди.

І схочеш ти вернуть собі,
Як Фауст, дні минулі,
Та знай, боги над нас скупі, } 2
Над нас глухі й нечулі.

О МИЛИЙ МІЙ, МОЛЮ ТЕБЕ

Помірно 1)

«О ми-лий мій, мо-лю те-бе, во-
 -ря зій-шла — пус-ти ме-не, про-снеться ма-тін-
 -ка мо-я, бу-де пи-тать, де бу-ла я, про-
 -снеть-ся ма-тін-ка мо-я, бу-
 -де пи-тать, де бу-ла я.»

Ма-ти мо-я, ти

«О милий мій, молю тебе,
 Зоря зійшла — пусти мене:
 Проснеться матінка моя,
 Буде питать, де була я.» } 2

«А ти їй дай такий відповідь:
 Яка чудова майська ніч!
 Весна іде, любов несе,
 І тій весні радіє все.» } 2

«Дочка моя, не в тому річ,
 Де ти блукала цілу ніч.
 Чому розпущена коса,
 І на очах блищить сльоза?» } 2

«Мати моя, ти вже стара,
 А я весела, молода,
 Я жити хочу, бо люблю,
 Мати, не лай дочку свою!» } 2

ОЙ ТИ, МІСЯЦЮ-ЗОРЕ

Поволі, стримано

Ой ти, мі- ся- цю, зо- ре, га сві- ти на все поле, —
там десь мо- я ми- лень- на- я
та пше- ми- чень- ку по- ле.

Ой ти, місяцю-зоре,
Та світи на все поле,—
Там десь моя миленькая
Та пшениченьку поле.

Вона поле та все поле,
Кукіль вона вибирає,
Кукіль вона вибирає,
На сонечко поглядає.

Кукіль вона вибирає,
На сонечко поглядає,
На сонечко поглядає —
Миленького виглядає.

ГЕЙ, ПОПІД ЛІС ТЕМНЕНЬКИЙ

Широко

Гей, по- під ліс тем- нень- кий
зе- ле- на ци- на, за- па- ла ми о ду- шу
Шандше
чор- но- бри- ва бі- ля- ви- на. Вий- ди, сер- де-
- ня, глянь- зір- ка зга- са, сріб- ний мі- сяць
в рід- них го- рах- на- ша вся кра- са.

Гей, по під ліс темненький зелена ліщина,
Запала ми в душу чорнобрива білявина.
Вийди, серденья, глянь — зірка згаса,
Срібний місяць в рідних горах — наша вся
краса. (2)

Гей, розпушу я голос на всю полонину,
Заспіваю пісню про красу мою дівчину.
Квіточку зірве, в косу заплете,
Очі ласкаво-лукаві, серце золоте. (2)

Гей, високі Карпати по синії хмари,
Таку маю любку, що нема їй в світі пари:
Руки до праці, ноги до танцю,
Ліпше й краще я не знаю за мою Анцю. (2)

ОЙ ТИ, ДІВЧИНО ЗАРУЧЕНАЯ

Повільно

„Ой ти, дів-чи-но за-ру-че-на-я,
 чо-го ж ти хо-диш за-сму-че-на-я?“
 „Ой! ход-жу, ход-жу за-сму-че-на-я,
 що не за те-бе за-ру-че-на-я!“

Варіант Поволі

„Ой! ти, дів-чи-но за-ру-че-
 -на-я, чо-го ж ти хо-диш
 за-сму-че-на-я?“ „Ой ян же
 ме-ні смут-ній не бу-ти,
 но-го я люб-лю, труд-но за-бу-ти.“

«Ой ти, дівчино заручена,
 Чого ж ти ходиш засмучена?»
 «Ой ходжу, ходжу, засмучена,
 Що не за тебе заручена!»

«Ой ти, дівчино, словами блудиш,—
 Сама не знаєш, кого ти любиш!»
 «Ой знаю, знаю, кого кохаю,
 Тільки не знаю, з ким жити маю!»

«Ой ти дівчино-чарівниченько,
 Причому вала мое серденько!»
 «Якби ж ти так знав із сіней до хати,
 Як я умію всіх чарувати!»

У мене чароньки — чорні брівоньки,
 Моя принада — сама молода;
 У мене чароньки завжди готові —
 Білее личенько і чорні брови!»

ОЙ ТИ, ДІВЧИНО, ГОРДА ТА ПИШНА

Не швидко

Ой ти, дівчино, горда та пишна,
 чом ти до мене не вийшла?
 Чом ти до мене не вийшла?

«Ой ти, дівчино,
 Горда та пишна,
 Чом ти до мене
 Звечора не вийшла?» } 2

«Ой як я маю
 До тебе ходити?
 Кругом живуть воріженьки,
 Будуть нас судити!» } 2

«Ой нехай судять,
 Да на своє лихо!
 Ми з тобою, мое серце,
 Любімося тихо!» } 2

Ой нехай судять,
 Да як розуміють:
 Прийде тая годинька,
 Що всі поніміють». } 2

ОЙ СВІТИ, МІСЯЧЕНЬКУ

Повільно

Ой світи, місяченьку,
 хоч годиньку в нічку,
 та най я перейду, най я перейду,
 най я перейду до милої на всю нічку.

Ой світи, місяченьку,
 Хоч годиньку в нічку,
 Та най я перейду, най я перейду
 До милої на всю нічку.

Ой прийшов я до сіней,
 Всі вечеряти сіли,
 Лиш моя миленька, голубка сивенька,
 До вечери не сідає.

Ой прийшов я до хати:
 Всі полягали спати,
 Лиш моя миленька, голубка сивенька,
 Спатоньки не лягає.

Під віконцем сиділа,
 А в віконце гляділа,
 Дрібні листи пише, дитятко колише,
 З буйним вітром розмовляє.

Ой повій, вітре буйний,
 А в горішню квартиру,
 Чи прийде мій милий, чи прийде мій любий
 Додомоньку на вечерю?

По садочку ходила,
 Цвіт-каліну ломила,
 Цвіт-каліну рвала, до серденька клала,
 Щоб за милим не тужила.

Ой горіше, горіше,
 Ти горіхове зерно,
 Люблю я дівчину, але ї не возьму,
 Бо ся більше не верну.

ОЙ ЗНАТИ, ЗНАТИ

Помірно

Ой зна- ти, зна- ти хто но-
 го лю- бить ся- де бли- зо- сонь- но
 ще я при- го- лу- бить.

Ой знати, знати,
 Хто кого любить:
 Сяде близесенько
 Ще й приголубить. } 2

Ой знати, знати,
 В кого є дочки:
 Втоптані стежечки
 Через садочки. } 2

Ой знати, знати,
 Хто не жонатий:
 Білее личенько,
 Як в паненяти. } 2

Ой знати, знати,
 Хто оженився:
 Скорчився, зморщився
 Та й зажурився. } 2

НІЧ ЯКА МІСЯЧНА, ЗОРЯНА, ЯСНАЯ

Повірно

Ніч я_ на мі_ сяч_ на, зо_ ря_ на, яо_ на_ я,
 вид_ но, хоч гол_ ки зби_ рай.
 Вий_ ди, но_ ка_ на_ я, пра_ це_ ю змо_ ре_ на,
 хоч на хви_ ли_ ноч_ ку в гай!

Ніч яка місячна, зоряна, ясна,
 Видно, хоч голки збирай,
 Вийди, кохана, працю зморена,
 Хоч на хвилиночку в гай! } 2

Сядем укупощі тут під калиною,
 І над панами я пан!
 Глянь, моя рибонько, — срібною хвилею } 2
 Стелеться в полі туман.

Гай чарівний, ніби променем всипаний,
 Чи загадася, чи спить;
 Ген на стрункій та високій осичині } 2
 Листя пестливо тремтить.

Небо глибоке засіяне зорями,
 Що то за божа краса!
 Перлами ясними попід тополями } 2
 Грає краплиста роса.

Ти не лякайся, що ціженьки білі
 Вмочиш в холодну росу:
 Я тебе, вірна, аж до хатиноньки } 2
 Сам на руках однесу.

Ти не лякайся, що змерзнеш, лебедонько,
 Тепло — ні вітру, ні хмар...
 Я пригорну тебе до свого серденька, } 2
 А воно палке, як жар.

МІСЯЦЬ НА НЕБІ

Помірно

Мі_сяць на не_бі, зі_ронь_ки ся_ють,
 ти_хо по мо_рю чо_вен пли_ве.
 В чо_вні дів_чи_на пі_сню спі_ває,
 а но_зак чу_є, сер_день_ко мре.

Місяць на небі, зіроньки сяють,
 Тихо по морю човен пливе.
 В човні дівчина пісню співає,
 А козак чує, серденько мре. } 2

Пісня та мила, пісня та люба,
 Все про кохання, все про любов,
 Як ми любились та й розійшлися,
 Тепер навкі зійшлися знов. } 2

Ой очі, очі, очі дівочі,
 Темні, як нічка, ясні, як день!
 Ви ж мені, очі, вік вкоротили,
 Де ж ви навчились зводить людей? } 2

МІСЯЦЮ-КОРОЛЮ

Повільно, плавно

Мі_ся_цю_ко_ро_лю,
 за_сві_ти по по_лю Най со_бі у_—
 —бе_ру, гей, пше_нич_ку з ну_ко_лю.

Місяцю-королю,
 Засвіти по полю!
 Най собі уберу, гей,
 Пшеничку з куколю. } 2

Місяченько б світив,—
 Хмари залягають,
 Ми би ся любили, гей,
 Люди нам не дають. } 2

Люди нам не дають,
 Мамка нич не каже...
 Любімся, серденько, гей,
 Най нам хтось розкаже! * } 2

* Най нам хтось розкаже — хай нам хто спробує заборонити.

ДІВЧИНО КОХАНА, ЗДОРОВА БУЛА

Не швидко.

„Дів_чи_ не_ ко_ хан_ на_ здо_ ро_ ва_
бу_ ла_ Чи_ вже_ ж_ ти_ на_ мене_ та_ й_ не_ забу_ ла_?
та_ й_ не_ зна_ бу_ ла_? При_ хав_ і_ хав_
до_ та_ бе_ хто_ та_ бе_ зна_ о,
чи_ тво_ в_ сер_ день_ко_ ме_ не_ ко_ хан_ е?“

«Дівчино кохана, здорова була!
Чи вже ж ти на мене та й не забула?
Приїхав до тебе, хто тебе знає,
Чи твоє серденько мене кохає?»

«Козаче-соколе, чого питаєш,
Хіба ж ти та мене іще не знаєш?
Скоріше, козаче, в могилі буду,
Ніж тебе, серденько, та позабуду».

«Спасибі, дівчино, за добре слово,
А може, ти любиш кого другого?..
Коли правдива мовонька твоя,
Так будь же, серденько, навіки моя!»

«Ти добре то знаєш, що я сирота,
Не маю я срібла, не маю золота;—
Опріч любові, що к тобі маю,
Я всім убогій,— того не таю».

«Не треба мені золота, я сам придбаю,
А треба дівчини, що я кохаю!
Ходімо до церкви, зв'яжемо руки,
Нехай в нас не буде на серці муки!»

ВЕЧІР НАДВОРІ

Помірно

Музична партитура для голосу з українськими ліриками. П'ять рядків нот з підписаними літерами під ними.

Ве_ чір на_ дво_ рі, ніч на_ сту_ -
 па_ е, вий_ ди, дів_ чи_ но, сер_ це ба_ -
 ма_ е! Чис_ те_ е не_ бо зі_ ронь_ ки
 вири_ ди, вий_ ди до ме_ не,
 дів_ чи_ но ми_ ла! Вий_ ди до
 ме_ не, дів_ чи_ но ми_ ла!

Вечір надворі, ніч наступає,
 Вийди, дівчино, серце бажає!
 Чистеє небо зіроньки вкрили,
 Вийди до мене, дівчино мила! (2)

Дай подивитись в яснії очі,
 Стан твій обняти гнучкий дівочий,
 Глянути в личко, біле, чудове,
 На коси довгі, на чорні брови! (2)

КОЛО РІЧКИ, КОЛО БРОДУ.

Поволі

Музична партитура для голосу з українськими ліриками. Чотири рядки нот з підписаними літерами під ними.

Но_ ло річ_ ки, но_ ло бро_ ду
 там сто_ їть ха_ ти_ на,
 в тія ха_ ти_ ні чор_ но_ бри_ ва
 мо_ ло_ да дів_ чи_ на.

Коло річки, коло броду,
 Там стоїть хатина,
 В тій хатині чорнобрива
 Молода дівчина. } 2

Ходить вона по садочку
 У ясну ю нічку,
 А тимчасом козаченько
 Переплине річку. } 2

Переплине він річеньку,
 Човенце прив'яже,
 Уклониться дівчиноньці,
 «Добри вечір» скаже. } 2

Добрий вечір, дівчинонько,
 Дівча моє гоже,
 Поберемось увосени,
 Бог нам допоможе. } 2

І так вони походжають,
 Ніч скоро минає,
 Гаснуть зорі, сонце сходить } 2
 І день наступає.

А молодий козаченько
 Сідає в човенце,
 Стиснув руку, махнув веслом: } 2
 «Прощай, моє серце!»

НАД ПРУТОМ У ЛУЗІ

Помірно, плавно

Над Пру- том у лу- зі ха- ти- на сто- ть, жи-
 - ве там дів- чи- на хо- ро- ша, як цвіт. В та
 о- чи зір- ни- ці, що сві- тять вно- чі; по-
 - ба- чиш їх, хлоп- че, — вми- рає і мов- чи

Над Прутом у лузі хатина стоїть,
 Живе там дівчина хороша, як цвіт.
 В її очі — зірниці, що світять вночі;
 Побачиш їх, хлопче, — вмирай і мовчи!

Над Прутом у лузі не місяць зійшов,
 То хлопець до кралі-дівчини прийшов;
 Солодка розмова із уст їх плине,
 Тихенько дрімучий Прут лугом тече.

Над Прутом у лузі барвінок вже рвуть,
 До шлюбів віночки дівчата плетуть,
 В хатині заграли і скрипка і бас,
 А гості співають: «Веселість у нас».

В ВИШНЕВОМУ САДУ

Помірно

В виш- не- во- му са- ду на-
 -ли- ну я ла- мав, там
 я сво- ю дів- чи- нонь- ну я-
 -гд- но- ю на- звав.

В вишневому саду
 Калину я ламав,
 Там я свою дівчиноньку } 2
 Ягідкою назвав.

Подай, дівча, човен
 І срібне весельце,
 Нехай сяду, переплину, } 2
 Де дівчина-серце!

Подай, дівча, човен
 І воскову свічку,
 Нехай сяду, переплину } 2
 Через бистру річку!

Дало дівча човен
 І срібне весельце,

Ой сів козак і перепливі, } 2
 Де дівчина-серце.

Дало дівча човен
 І воскову свічку,
 Ой сів козак та й перепливі } 2
 Через бистру річку.

А ВЖЕ ТРЕТІЙ ВЕЧІР

Легенько, граціозно

А вже тре-тій ве-чір, як дів-чи-чу ба-чив,
 ход-жу бі-ля ха-ти-ї не ви-да-ти:
 „Вий-ди, дів-чи-но, вий-ди, риб-чи-но,
 вий-ди, сер-де-ня, у-ті-хо мо-я!”

А вже третій вечір, як дівчину бачив,
 Ходжу біля хати — її не видати:
 «Вийди, дівчино, вийди, рибчино,
 Вийди, сердень, утіхо моя!»

«Не вийду, козаче, не вийду, соколе,
 Мене мати лає, гулять не пускає»...
 «Брешеш, дівчино, брешеш, рибчино,
 Брешеш, сердень, утіхо моя!»

«Та було б не рубати зеленого дуба,
 Та було б не сватати, коли я не люба!»
 «Правда, дівчино, правда, рибчино,
 Правда, сердень, утіхо моя!»

ОЙ ДІВЧИНО, ШУМИТЬ ГАЙ

Легко, не поспішаючи

Ой дів-чи-но, шу-мить гай,
 но-го лю-биш, — за-бу-вай, за-бу-вай!
 Ой в-чи-но, шу-мить гай,
 но-го лю-биш, — за-бу-вай!»

«Ой дівчино, шумить гай,
 Кого любиш, — забувай, забувай!
 Ой дівчино, шумить гай,
 Кого любиш, — забувай!»

«Нехай шумить ще й гуде,
 Кого люблю, — мій буде, мій буде!
 Нехай шумить ще й гуде,
 Кого люблю, — мій буде!»

«Ой дівчино, серце моє,
 Чи підеш ти за мене, за мене?
 Ой дівчино, серце моє,
 Чи підеш ти за мене?»

«Не піду я за тебе, —
 Нема хати у тебе, у тебе,
 Не піду я за тебе, —
 Нема хати у тебе.»

«Підем, серце, в чужую,
Поки свою збудую, збудую!
Підем, серце, в чужую,
Поки свою збудую!»

«Постав хату з лободи,
А в чужую не веди, не веди!
Постав хату з лободи,
А в чужую не веди!»

Чужа хата така,
Як свекруха лихая, лихая,
Чужа хата така,
Як свекруха лихая.

Хоч не лає, так бурчить,
А все ж вона не мовчить, не мовчить,
Хоч не лає, так бурчить,
А все ж вона не мовчить».

ЯК ПОЇХАВ МІЙ МИЛЕНЬКИЙ ДО МЛИНА

Рухливо

Як по-ї-хав мій ми-ленький
до м-ли-на, до мли-на, а я со-бі
Пру-ди-вуса при-ня-ла, при-ня-ла.

Приспів

Цур то-бі, Пру-ди-вусе, я-ні в те-бе
ру-ді ву-са! Са-ма со-бі ди-ву-ю-ся:
з Пру-ди-вусом ці-лу-ю-ся! Цур то-бі,
Пру-ди-вусе, я-ні в те-бе ру-ді ву-са!

Як поїхав мій миленький
До млина, до млина,
А я собі Прудивуса
Прийняла, прийняла.

Приспів:

Цур тобі, Прудивусе,
Які в тебе руді вуса!

Сама собі дивуюся:
З Прудивусом цілюся!
Цур тобі, Прудивусе,
Які в тебе руді вуса!

Як приїхав мій миленький
Уночі, уночі,
А я собі сама лежу
На печі, на печі.

Приспів.

Ой хто ж тобі, мій миленький,
Ісказав, ісказав,
Що у мене той Прудивус
Ночував, ночував?

Приспів.

ЧОМ, ЧОМ НЕ ПРИЙШОВ

Жваво

Чом, чом не прийшов, як ще місяць
не зійшов? Тоді ж тебе принесло,
як сонечко ізійшло, тоді ж тебе
принесло, як сонечко ізійшло.

Чом, чом не прийшов,
Як ще місяць не зійшов?
Тоді ж тебе принесло,
Як сонечко ізійшло. } 2

Прийди, милий, прехороший,
Скинь чоботи, прийди босий,
Щоб підківки не бряжчали,
Щоб собаки не гарчали! } 2

Чом, чом не прийшов,
Як я говорила,
А у мене цілу нічку
Свічечка горіла. } 2

ОЙ КАЗАЛА МЕНІ МАТИ

Жваво

Ой ка- за- ла ме- ні
ма- ти ще й при- на- зу- ва- ла, -щоб я
хлоп- ців у са- до- чок не при- над- жу- ва-
-ла. Ой ма- мо, ма- мо, ма- мо, не при-
-над- жу- ва- ла! Ой ма- мо, ма- мо,
ма- мо, не при- над- жу- ва- ла!

Ой казала мені мати
Ще й приказувала,
Щоб я хлопців у садочок
Не принаджувала.
Ой мамо, мамо, мамо, } 2
Не принаджувала...

Посилала мене мати
До криниченьки:
«Та принеси, моя доню,
Та й водиченьки».
Ой мамо, мамо, мамо, } 2
Та й водиченьки...

Ой пішла я до ставочка,
Забарилася,
На козака молодого
Задивилася...
Ой мамо, мамо, мамо, } 2
Задивилася...

Ждала, ждала мене мати —
Не дждалася,
А я собі з козаченьком
Цілувалася...
Сіламо, мамо, мамо, } 2
Цілувалася!..

СПАТЬ МЕНІ НЕ ХОЧЕТЬСЯ

Швиденько, жартівливо

Спать ме-ні не хо-четь-ся і сон ме-не
не бе-ре, та ні-ко-му при-гор-ну-ти
мо-ло-до- і ме-не. Не-хай ме-не
той го-лу-бить, а хто ме-не вір-но лю-бить;
не-хай ме-не при-гор-та-є, хто ко-хан-ня
в сер-ці ма-є! Ох, ох, ох, ох,
хто ко-хан-ня в сер-ці ма-є. Ох, ох,
ох, ох, хто ко-хан-ня в сер-ці ма-є.

Спать мені не хочеться,
І сон мене не бере,
Та нікому пригорнути
Молодої мене.
Нехай мене той голубить,
А хто мене вірно любить;
Нехай мене пригортає,
Хто кохання в серці має!
Ох, ох, ох, ох,
Хто кохання в серці має. } 2

Із-під хмизу на'під лізу,
Аж луна по хаті йде,
А хто мене вірно любить,
Той на печі знайде.
Я на п'ч, а він за мною,—
Укриюся з головою;
Відчепися, препоганий,
Цілуватись незугарний!
Ох, ох, ох, ох,
Цілуватись незугарний. } 2

Жар, мати, капустацю,
Жар, мати, буряки,
Ой жаль мені покидати
Чорноморських козаків.
Пусти ж мене, моя мати,
На вулицю погуляти,
На вулицю погуляти,
Коли хочеш зятя мати!
Ох, ох, ох, ох,
Коли хочеш зятя мати! } 2

ЧИ Є В СВІТІ МОЛОДИЦЯ

Не дуже швидко

Чи є в сві-ті мо-ло-ди-ця,
як та Ган-дзя бі-ло-ли-ця? Ой сна-жі-то,
доб-рі лю-ди, що зі мно-ю те-пер бу-де?
Ой сна-жі-то, доб-рі лю-ди, що зі мно-ю

Швидко

те-пер бу-де? Ган-дзя душ-на, Ган-дзя люб-на,
Ган-дзя ми-ла, як го-луб-на, Ган-дзя риб-на,
Ган-дзя птич-на, Ган-дзя гар-на мо-ло-дич-ка!

Чи є в світі молодиця,
Як та Гандзя білолиця?
Ой скажіте, добрі люди,
Що зі мною тепер буде? } 2

Приспів:

Гандзя душка, Гандзя любка,
Гандзя мила, як голубка,
Гандзя рибка, Гандзя птчка, } 2
Гандзя гарна молодичка!

Як на мене широко гляне,
Серце моє, як цвіт, в'яне,
А як стане щебетати,
Сам не знаю, що діяти! } 2

Приспів.

Гандзю моя, Гандзю мила,
Чим ти мене напоїла:
Чи любистком, чи чарами, } 2
Чи солодкими речами?

Приспів.

ОЙ БУВАЙ ЗДОРОВА

Повільно, сумно

Ой бу-вай здо-ро-ва, мо-я чор-но-
-бро-ва, не за-бу-вай ме-не,
ко-ли лас-на тво-я Я в до-ро-гу
ви-їд-ма-ю, на сер-день-ку ту-гу ма-ю,
те-бо по-ки-да-ю

Ой бувай здорова, моя чорноброва,
Не забувай мене, коли ласка твоя.
Я в дорогу виїжджаю,
На серденьку тугу маю,—
Тебе покидаю.

Я з дороги їду, жену коня прудко,
Допоможи, боже,— до милої хутко.
До милої, до моєї,
До голубки, до сизої,
До моєї душки.

БУВАЙ ЗДОРОВ, КОХАНИЙ МІЙ

Помірно

Бу-вай здо-ров, ко-ха-ний мій, по-
-ра ме-ні в д-ро-гу! Роз-ві-я-лись ки-
-ти-ці мрій по го-бі мо-ло-до-му. На-
-ді-я, мов виш-не-вий цвіт, роз-ві-я-лась віт-
-ра-ми, по-ї-ду я в да-ле-ний світ. Не-
-зна-ни-ми шля-ха-ми.
Для закінчення
Ко-ха-ний мій, бу-вай здо-ров! Ти
сно-ро знай-деш дру-гу!

Бувай здоров, коханий мій,
Пора мені в дорогу!
Розвіялись китиці мрій
По тобі, молодому.
Надія, мов вишневий цвіт,
Розвіялась вітрами,

Поїду я в далекий світ
Незнаними шляхами.

Горою котяться дими,
Повозка вже готова,
Не вчую більш твоїх пісень,
Не вчую твого слова.
І в глибину твоїх очей
Я більше не погляну,
Далеко від твоїх грудей
В самотності зів'яну.

Дзвіночки дзвонять: дзень-дзень-дзень,
Повозка вже на шляху,
Прийди, коханий, обійми
І поцілуй без жаху.
Бо я вже йду — не вернуся,
Ти не вдавайся в тугу,
Коханий мій, бувай здоров,
Ти скоро найдеш другу!

НА ЖОВТЕНЬКОМУ ПІСОЧКУ

Повільно

На жов-тень-ко-му пі-соч-ку,
над річ-ко-ю в лу-зі си-дять па-ра
го-лу-б'я-тон та й вор-чу-є в ту-зі.

На жовтенькому пісочку,
Над річкою в лузі
Сидить пара голуб'яток
Та й воркує в тузі. } 2

Голуб сизий, вона — біла,
Аж любо дивиться;
Ой чи ж довго, голуб'ята,
Будете любитись? } 2

Вони ніжно обнялися,
Ще й поцілувались,
Тяжко-гірко заплакали —
То ж вони прощались. } 2

Голубонька сизокрила
Зостається вдома,
А милому, сердешному —
Далека дорога. } 2

ДІВЧИНО КОХАНА, ЙДИ СЯДЬ КОЛО МЕНЕ

Помірно, плавню

Дів - чи - но ко - ха - на, йди
сядь ко - ло ме - не, роз - лу - ки на -
- став у - ме час... Йди сядь, по - су -
- му - ем, об - няв - шись з то - бо - ю,
я по - ці - лу - ю ще раз.

Дівчино кохана, йди сядь коло мене,
Розлуки настав уже час...
Йди сядь, посумуем, обнявшись з тобою,
І я поцілую ще раз. } 2

Бо завтра я їду в далеку чужину,
Не знаю, чи вернусь, чи ні,
А може, дівчино, без тебе загину
В далекій чужій стороні. } 2

А може, дівчино, полюбиш другого,
Захочеш багатою быть,

За золото щастя, голубко, не купиш,
І ласки твої всі помруть. } 2

Ти вийдеш і станеш отам біля хати,
Згадаеш про ласки мої,
Згадаеш про край той, куди я поїхав,
І очі заплачуть твої. } 2

КОЛИ РОЗЛУЧАЮТЬСЯ ДВОЄ

Повільно

Ко-ли роз-лу-ча-ють-ся
дво-є, за-ру-ни ба-
-руть-ся во-ни,
пла-чуть тяж-ко зіт-ха-
-ють! без-лі-ну зіт-ха-ють сум-
З то-бо-ю ми
-ні, вдвох не зіт-ха-ли,
-бо-ю ми вдвох не зіт-ха-ли, ні-
-ко-ли не пла-ка-ли ми, той
сум, о-ті тяж-кі зіт-хан-

-ня прий-шли до нас зго-дом са-
З то-го.
-мі! Змі!

Коли розлучаються двоє,
За руки беруться вони,
І плачуть, і тяжко зітхають,
Без ліку зітхають, сумні. } 2

З тобою ми вдвох не зітхали,
Ніколи не плакали ми,
Той сум, оті тяжкі зітхання
Прийшли до нас згодом самі! } 2

ВЖЕ СОНЦЕ НАД ВЕЧЕРОМ

Помірно

Вже сон - це над ве - че - ром...

Дів - чи - но, про - ве - ди мя! Про - ве - ди

ме - не в гай і по - ці - лу - нок дай.

там ся ро - зій - де - мо.

Вже сонце над вечером...
 Дівчино, проведи мя!
 Проведи мене в гай
 І поцілунок дай,
 І там ся розійдемо. } 2

Як ми ся розходили,
 Обое заплакали,
 Одною хустинов,
 Хустинов білою
 Слізеньки утирали. } 2

Ковалю ти, ковалю,
 Я до війська йти мушу,
 Ковадло і клевця,
 І молоде дівча
 Я покидати мушу. } 2

Вже сонце над вечером...
 Дівчино, проведи мя!
 Проведи мене в гай
 І поцілунок дай,
 І там ся розійдемо. } 2

ТИ НЕ МОЯ

Помірно

Ти не мо- я, дів- чи- но до- ро- га- я! І не ме- ні кра- са тво- я: Ві- шу- є ду- монь- на смут- на- я, що ти, дів- чи- но, не мо- я!

Ти не моя, дівчино дорога!
І не мені краса твоя:
Віщує думонька смутная,
Що ти, дівчино, не моя! } 2

Ти не моя! За личко гарне
Справляє хтось колодія...
Мої ж літа проходять марне,
Бо ти, дівчино, не моя! } 2

Ти не моя!.. І брови чорні
Милує інший, а не я,
І інший хтось тебе пригорне,
А ти, дівчино, не моя! } 2

Ти не моя, голубко сива!
Щаслива доленька твоя;
Моя ж то доля нещаслива,
Бо ти, дівчино, не моя!.. } 2

ВЗЯВ БИ Я БАНДУРУ

Помірно

Взяв би я бан- ду- ру та й за- грав, що знав. Че- ту бан- ду- ру бан- ду- ристом став.

Взяв би я бандуру
Та й загравав, що знав.
Через ту бандуру
Бандуристом став.

А все через очі,
Коли б я їх мав,
За ті карі очі
Душу б я віддав.

Марусенько, любя,
Пожалій мене,
Візьми моє серце,
Дай мені своє.

Де Крим за горами,
Де сонечко сяє,

Там моя голубка
З жалю завмирає.

Взяв би я бандуру
Та й заграв, що знав,
Через ту бандуру
Бандуристом став.

БЕЗ ТЕБЕ, ОЛЕСЮ

Помалу, ніжно

Без те-бе, О-ле-сю, пше-ни-цю во-зи-ти,
Без те-бе, го-лу-бонь-ко, тяж-ко в сві-ті ми-ти
Як день, як ніч, то рве ду-шу, я до те-бе
прий-ти му-шу, хо-ча й не ранень-ко, О-лесю, сердень-ко!

Без тебе, Олесю, пшеницю возити,
Без тебе, голубонько, тяжко в світі жити.
Як день, так ніч, то рве душу,
Я до тебе прийти мушу,
Хоча й не раненько,
Олесю, серденько!

Без тебе, Олесю, ні ввіщо не дбаю,
Без тебе, голубонько, про все забуваю.
Як день, так ніч, то рве душу,
Я до тебе прийти мушу,
Хоча й не раненько,
Олесю, серденько!

Без тебе, Олесю, буйний вітер віє,
Без тебе, голубонько, сонечко не гріє.
Як день, так ніч, то рве душу,
Я до тебе прийти мушу,